

Peltola Anni

Varhaisen kiintymyssuhteen merkitys lapsen sosiaalisiin taitoihin ja vertaissuhteisiin

Kandidaatintyö

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Teknologiapainotteinen luokanopettajakoulutus

2018

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Varhaisen kiintymyssuhteen merkitys lapsen sosiaaliin taitoihin ja vertaissuhteisiin (Anni Peltola)

Kandidaatintyö, 33 sivua

Maaliskuu 2018

Kandidaatintyö käsittelee varhaista kiintymyssuhdetta ja sen merkitystä lapsen sosiaaliin taitoihin ja vertaissuhteisiin. Tavoitteena oli saada selville, mitä varhainen kiintymyssuhde merkitsee lapsen sosiaalisten taitojen kannalta ja miten sosiaaliset taidot ilmenevät turvallisesti ja turvattomasti kiintyneillä lapsilla. Keskeisenä teoriana on kiintymyssuhdeteoria, jonka on kehittänyt englantilainen lastenpsykiatri ja psykoanalyttikko John Bowlby. Kiintymyssuhdeteorian mukaan lapsi kiintyy ensisijaiseen hoitajaansa joko turvallisesti tai turvattomasti.

Kyseessä on kirjallisuuskatsaus, jonka tutkimuskysymyksiä ovat ”Mikä merkitys varhaisella kiintymyssuhteella on lapsen sosiaaliin taitoihin vertaissuhteissa?” ja ”Miten sosiaaliset taidot ilmenevät turvallisesti ja turvattomasti kiintyneillä lapsilla?”. Tutkielmassa on käytetty monipuolisesti tunnettujen suomalaisten tutkijoiden teoksia ja artikkeleita sekä kansainvälisiä artikkeleita. Näiden pohjalta on saatu aikaan kattava teoriapohja, jonka perusteella tutkimuskysymyksiin on vastattu.

Varhaisella kiintymyssuhteella on merkittävä rooli lapsen sosiaaliin taitoihin ja tätä kautta vertaissuhteisiin. Lapsi oppii varhaisessa kiintymyssuhteessaan toista ihmistä koskevia toimintatapoja. Tässä yhteydessä kiintymyssuhteen laadulla on hyvin suuri merkitys. Turvallisesti ja turvattomasti kiintyneillä lapsilla on erilaiset käsitykset sosiaalisista tilanteista. Turvallisesti kiintyneillä on paremmat sosiaaliset taidot, sillä he ovat ystävällisiä, halukkaita ratkaisemaan ristiriitoja ja heillä esiintyy vähemmän aggressiivisuutta. Turvattomasti kiintyneiden sosiaalisissa taidoissa on puutteita, sillä he ovat takertuvaisia vertaissuhteissa ja heillä esiintyy erilaisia käytösongelmia, kuten aggressiivisuutta.

Kiintymyssuhteista ja sosiaalisista taidoista on kirjoitettu hyvin paljon kotimaisella ja kansainvälisellä tasolla. Sen sijaan varhaisen kiintymyssuhteen merkityksestä vertaissuhteiden sosiaaliin taitoihin on kirjoitettu vähemmän. Tämä saattaa tutkijoiden mukaan johtua siitä, että kiintymyssuhteita käsittelevässä kirjallisuudessa keskitytään enemmänkin varhaislapsuuteen ja aikuisuuteen, vaikka kiintymyssuhdeteoria kuuluu myös keskilapsuuteen. Kasvattajien ja opettajien on kuitenkin hyvä tietää mahdollisten

kiintymyssuhteista aiheutuvien ongelmien merkitys lasten käyttäytymiseen niin koulussa kuin vapaa-ajallakin.

Avainsanat: kiintymyssuhde, kiintymyssuhdemallit, sosiaaliset taidot, vertaissuhteet

Sisältö

1	Johdanto	1
2	Varhainen kiintymyssuhde	3
2.1	Kiintymyssuhdeteorian määritelmä	3
2.2	Kiintymyssuhteen muodostuminen ja kiintymyskäyttäytyminen	4
2.3	Mary Ainsworth ja vierastilannemenetelmä sekä muut diagnosointitavat	8
2.4	Kiintymyssuhdemallit	10
2.4.1	<i>Turvallinen kiintymyssuhde</i>	11
2.4.2	<i>Turvaton ja jäsentymätön kiintymyssuhde</i>	12
2.5	Sisäiset työmallit	15
3	Sosiaaliset taidot vertaissuhteissa	17
3.1	Kiintymyssuhteen ja vertaissuhteiden merkitys lapsen sosiaaliseen kehitykseen	17
3.2	Mitä ovat sosiaaliset taidot?	20
3.3	Kiintymyssuhdemallit ja sosiaaliset taidot	24
3.3.1	<i>Turvallinen kiintymyssuhde ja sosiaaliset taidot</i>	24
3.3.2	<i>Turvaton ja jäsentymätön kiintymyssuhde ja sosiaaliset taidot</i>	25
4	Johtopäätökset ja pohdinta	28
	Lähteet	32

1 Johdanto

Vanhemmilla ja kasvatuksella on merkittävä rooli lapsen kehitykseen ja myöhempään elämään. Erityisesti vanhempien ja lapsen välinen kiintymyssuhde näyttäisi selittävän paljon lapsen käyttäytymisestä ja tavoista toimia muissa ihmissuhteissa, kuten vertaissuhteissa. Rusanen (2011, s. 57) mukaan kiintymyssuhdeteorian keskeinen ajatus on se, että kiintymyssuhteet voivat kehittyä joko turvallisiksi tai turvattomiksi varhaislapsuuden aikana. Sillä, miten lapsi on kiintynyt ensisijaiseen hoitajaansa, on merkitystä lapsen myöhempiin ihmissuhteisiin. Lapsi ajattelee kiintymyssuhteessaan kehittämiensä sisäisten malliensa pohjalta muiden ihmisten suhtautuvan häneen samoin kuin hänen ensisijainen kiintymyksen kohteensa. Esimerkiksi jos vanhempi on ollut läsnä, suojellut ja lohduttanut, lapsi olettaa muiden ihmisten kohtelevan häntä samoin (Rusanen, 2011, s. 202, 276). Tämä voi vaikuttaa olennaisesti lapsen toimintaan esimerkiksi vertaissuhteissa, sillä vertaiset joko käyttäytyvät odotusten mukaisesti tai sitten eivät.

Lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen laadulla on merkittävä vaikutus kokonaisvaltaiseen sosiaaliseen, emotionaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen (Punamäki, 2001, s. 176; Rusanen, 2011, s. 57). Sen on todettu ennakoivan myöhempien ihmissuhteiden laatua ja selittävän erilaisia sosiaalisia ja emotionaalisia ongelmia (Heikkilä, 2002, s. 506). Kiintymyssuhdeteoreetikot ovat sitä mieltä, että varhainen kiintymyssuhde ennustaa myöhempää käyttäytymistä, kuten sosiaalisia taitoja ja mahdollisia käyttäytymisongelmia (Raikes & Thompson, 2008, s. 322). Usein julkisissa ja arjen keskusteluissa ajatellaan, että lasten käyttäytymisen ongelmat johtuvat neurologisista syistä, mutta todellisuudessa niihin voivat vaikuttaa lapsen persoonallisuuden lisäksi kasvatus ja kiintymyssuhteet. Lasten käyttäytymisongelmia lähdetään usein selvittämään lääketieteellisistä perusteista, vaikka olisi myös hyvä selvittää mahdolliset tilanteet lasten henkilökohtaisessa elämässä vertaissuhteiden ja perheen näkökulmasta. Sieltä saattaa löytyä syy siihen, miksi lapsella on ongelmia sosiaalisissa taidoissa.

Mitä ovat sosiaaliset taidot? Miten ne määritellään? Mistä ne tulevat? Keltikangas-Järvisen (2010, s. 20) ja Salmivallin (2005, s. 83) mukaan sosiaalisten taitojen määrittäminen on usein kiinni aikakaudesta ja kulttuurista. Sata vuotta sitten sosiaalisilla taidoilla on luultavasti ollut erilainen määritelmä ja merkitys kuin nykyään. Silloisten ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa on voitu pitää tärkeänä hyvinkin erilaisia asioita kuin nykypäivänä.

Nykykäsityksen mukaan sosiaalisesti taitava ihminen kykenee nopeasti solmimaan kontaktin hyvin erilaisiin ihmisiin sekä keskustelemaan ja olemaan luontevasti heidän seurassaan (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 20). Toisin sanoen, sosiaalisesti taitavan ihmisen tulisi onnistua kommunikoimaan melko vaivatta eri ihmisten kanssa. Jotta vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa olisi mahdollisimman luontevaa ja moitteetonta, yksilön tulisi tunnistaa tietyissä ympäristöissä vallitsevat käyttäytymissäännöt (Salmivalli, 2005, s. 85). Tästä syystä esimerkiksi koulussa ja kotona voi olla erilaiset säännöt käyttäytymisen näkökulmasta. Joka tapauksessa ajasta ja kulttuurista riippumatta sosiaalisille taidoille on keskeistä laaja varasto erilaisia vaihtoehtoja sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi ja kyky valita tilanteeseen sopiva oikea ratkaisu (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 22).

Kandidaatintutkielmani on kirjallisuuskatsaus, jolla tarkoitetaan metodia, jonka avulla voidaan tuottaa uutta tietoa jo aiemmin tutkitusta aiheesta lähdekirjallisuuden perusteella (Salminen, 2011, s. 8). Salmisen (2011, s. 8) mukaan kirjallisuuskatsauksen laatimiseen kuuluu lähteiden kriittinen arviointi, mikä onkin tärkeää tutkimusmateriaalin tiivistämisessä katsauksen perustaksi. Kirjallisuuskatsauksen vaiheisiin kuuluvat muun muassa tutkimusongelman asettelu, aineiston hankkiminen, arviointi, analyysi, tulkinta sekä tulosten esittäminen. Kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan testata hypoteeseja, esittää tutkimusten tuloksia tiiviisti sekä arvioida niiden johdonmukaisuutta. Lisäksi se voi paljastaa aikaisempien tutkimusten puutteita ja tuoda esiin uusia tutkimustarpeita (Salminen, 2011, s. 8, 9). Käyttämäni lähteet ovat monipuolisia, tunnettujen suomalaisten tutkijoiden työstämää kirjallisuutta ja tutkimusta, joiden avulla olen saanut kattavan teoriapohjan työlleni. Lisäksi joukossa on muutamia kansainvälisiä lähteitä, jotka käsittelevät aiheeseen liittyvää teoriaa ja tutkimusta. Kaikki käyttämäni lähteet ovat 2000- ja 2010-luvuilta, joten tätä vanhempia lähteitä en työhöni sisällyttänyt aiheiden vanhenemisen takia.

Tutkielmani tutkimuskysymyksiä ovat ”Mikä merkitys varhaisella kiintymyssuhteella on lapsen sosiaalisiin taitoihin vertaissuhteissa?” ja ”Miten sosiaaliset taidot ilmenevät turvallisesti ja turvattomasti kiintyneillä lapsilla?”. Pyrin vastaamaan näihin kysymyksiin tutkielmani johtopäätökset-osiossa. Lisäksi käsittelen tutkielmani ensimmäisessä luvussa kiintymyssuhdeteoriaa eli mitä sillä tarkoitetaan, millaisia kiintymyssuhteita lapsilla esiintyy ja miten niitä voidaan tutkia. Toisessa luvussa käsittelen sosiaalisia taitoja eli mitä sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan, mitä ne merkitsevät vanhempien ja vertaissuhteiden näkökulmista ja miten sosiaaliset taidot ilmenevät eri kiintymyssuhdetyypeillä. Johtopäätösten yhteydessä pohdin tulosten hyödyllisyyttä ja luotettavuutta.

2 Varhainen kiintymyssuhde

2.1 Kiintymyssuhdeteorian määritelmä

Kiintymyssuhdeteorian on kehittänyt englantilainen lastenpsykiatri ja psykoanalytikko John Bowlby (Hautamäki, 2001, s. 14), joka korosti erityisesti äidin ja lapsen välisen varhaisen suhteen harmonisuutta sekä pitkällisten ja toistuvien erokokemusten haitallisuutta lapsen kehitykselle (Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 7). Tästä ajatuksesta johdettu kiintymyssuhdeteoria pyrkii kuvaamaan ja ymmärtämään varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta myöhempään kehitykseen aina päiväkodin toverisuhteista aikuisiän parisuhteeseen ja vanhemmuuteen saakka (Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 7). Sinkkonen ja Kallandin (2001, s. 7–8) mukaan teorian avulla voidaan tutkia, millaisissa olosuhteissa ja millä tavoin ihmiset hakevat toistensa läheisyyttä tai turvaa, kuinka ihmiset reagoivat kuviteltuihin tai todellisiin vaaratilanteisiin sekä millaisia oletuksia heillä on itsestään, vuorovaikutussuhteistaan ja toisista ihmisistä. Lisäksi teorian ja sen sovellusten avulla voidaan selvittää, missä määrin varhaiset kokemukset vaikuttavat myöhempään elämässä selviytymiseen ja miten paljon niillä on merkitystä mahdollisen psyykkisen häiriintymisen kannalta (Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 8).

Kiintymyssuhdeteoria käsittelee sitä, miten lapsi viestittää hätäänsä ja miten aikuinen vastaa lapsen hoivan tarpeeseen samalla edesauttaen lapsen kiintymyssuhdemallin syntymistä (Rusanen, 2011, s. 14). Berginin ja Berginin (2009, s. 142) sekä Sinkkonen ja Kallandin (2001, s. 23) mukaan kiintymyssuhde on tapa varmistaa turvallisuus, mikä näkyy lapsen haluna ja kykynä tutkia ympäristöään. Toisaalta se on myös lapsen tapa organisoida käyttäytymistä suhteessa ensisijaiseen hoitajaansa ollessaan hädissään tai uhan alaisena (Bergin & Bergin, 2009, s. 142; Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 23–24). Lapsuudessa kiintymyssuhteen tehtävä onkin suojella vauvaa vaaran uhatessa (Punamäki, 2001, s. 191). Kiintymyssuhdeteoria valottaa intervention kannalta sellaisia keskeisiä kysymyksiä, kuten lasten selviytymiskeinoja sekä haavoittuvuuden ja voimavarojen luonnetta, jotka auttavat ymmärtämään, miksi lapset tulkitsevat ja havaitsevat vaaran hyvin erilaisilla tavoilla (Punamäki, 2001, s. 185).

Hautamäen (2001, s. 18, 25) mukaan kiintymyssuhdeteoria ei ole teoria minuudesta ja kehityksestä, vaan sillä pyritään selvittämään, miksi ihmiset pyrkivät muodostamaan vahvoja,

valikoivia ja kestäviä siteitä toisiinsa sekä miten tai miksi keskeisten ihmissuhteiden katkeaminen tai katkeamisen uhka aiheuttaa ahdistusta. Toisin sanoen, ihmisen persoonallisuus ei määritä muodostuvan kiintymyssuhteen laatua, sillä sekä ulospäinsuuntautuneet että ujut voivat olla joko turvallisesti tai turvattomasti kiintyneitä (Bergin & Bergin, 2009, s. 142). Bowlbyn ajatuksena oli, että yksilö rakentaa mielensisäisiä edustuksia henkilöistä, joihin hän kiintyy tai kiinnittyy (Hautamäki, 2001, s. 25). Sinkkosen ja Kallandin (2001, s. 10) mukaan kiinnittymisellä tarkoitetaan vauvan varhaista leimautumista vanhempiinsa, mutta jossa ei välttämättä ole mukana myönteisiä tunteita. Kiintymiseen taas sisältyy enemmän tai vähemmän positiivisia tunteita, mikä tapahtuu vähitellen lapsen myöhemmissä kehitysvaiheissa (Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 10). Täten kiintymys viittaa enemmänkin tunnesiteeseen, joka muodostuu lapsen ja lapselle turvallisimman henkilön välille (Rusanen, 2011, s. 27). Tunnesuhteen pohjalta kehittyy lapsen kiintymismalli turvallista aikuista kohtaan, joka on melko pysyvä käyttäytymisen malli uhkaavalta tuntuissa tilanteissa (Rusanen, 2011, s. 27). Lapsi siis omaksuu tietynlaisen tavan toimia uhkaavissa tai pelottavissa tilanteissa.

2.2 Kiintymyssuhteen muodostuminen ja kiintymyskäyttäytyminen

Ihminen syntyy maailmaan hyvin avuttomana, minkä takia pienen lapsen pitkäaikainen kiinnittyminen ja kiintyminen ensisijaiseen hoitajaan on erittäin tärkeää eloonjäämisen ja sosialisoinnin kannalta (Hautamäki, 2001, s. 19). Pieni lapsi on siten täysin riippuvainen muiden ihmisten hoivasta ja saatavilla olostaan. Tästä syystä lapsen ja aikuisen väliset kiinteät tunnesuhteet ovat merkittäviä ihmislapsen kehityksessä (Hautamäki, 2001, s. 20). Rusanen (2011, s. 19) mukaan jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus muodostaa vahva perustuottamus ainakin yhteen henkilöön, joka on läsnä ja lapsen käytettävissä ainakin kolmannen ikävuoden loppuun saakka. Luottamuksen rakentamiseen kuluu aikaa noin puoli vuotta (Rusanen, 2011, 19). Ensimmäisen vuoden aikana opitut mallit tunteiden ilmaisusta, vuorovaikutuksesta sekä niiden syy- ja seuraussuhteista ovat tärkeitä myöhemmän kehityksen ja psyykkisen selviytymisen kannalta (Punamäki, 2001, s. 197). Lisäksi lapsen kokema kiintymyssuhde vaikuttaa pysyvästi kaikkiin myöhempisiin kiintymyssuhteisiin, niiden subjektiiviseen kokemiseen ja objektiiviseen laatuun (Tamminen, 2001, s. 235). Varhaiset kiintymyskokemukset vaikuttavat läpi elämän ja niillä on taipumusta siirtyä sukupolvesta toiseen (Schmitt, 2002, s. 318).

Kiintymyssuhdetta kuvataan yläkäsitteeksi, joka kattaa kaikki ihmisen tärkeimmät vuorovaikutussuhteet läpi koko elämän (Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 10). Tässä yhteydessä sillä tarkoitetaan kuitenkin lapsen ensisijaista ihmissuhdetta, joka muodostuu lapsen ja hänen ensimmäisten elinvuosiensa tärkeimmän hoitajan välille (Heikkilä, 2002, s. 506). Lapsen tärkein hoitaja on usein äiti tai isä, mutta se voi myös olla iso-, adoptio- tai sijaisvanhempi. Kiintymyssuhteen tarkoituksena on saavuttaa läheisyys hoitajaan ja saada lapsi kokemaan olonsa turvalliseksi (Heikkilä, 2002, s. 506). Turvallisuuden tunne kumpuaa hoitajan kyvystä tulkita oikein lapsen kokemuksia ja asianmukaisesta lapsen tarpeisiin vastaamisesta (Bergin & Bergin, 2009, s. 142; Punamäki, 2001, s. 181). Tarpeisiin vastaaminen ilmenee esimerkiksi siten, että vanhempi ottaa itkevän lapsen syliinsä. Tällainen kiintymyssuhde on emotionaalisesti hyvin merkittävä, sillä sen tarkoituksena on luoda lapselle turvallinen kasvuympäristö (Heikkilä, 2002, s. 506). Turvallinen kasvuympäristö luo hyvät puitteet lapsen psyykkiselle ja fyysiselle kasvulle ja kehitykselle, kuten älylliselle ja kielelliselle kehitykselle (Kalland, 2001, s. 203–204; Korkalainen, 2015). Tällaisessa kasvuympäristössä lapsi uskaltaa kokeilla rajojaan ja saada osakseen rakkautta.

Kallandin (2001, s. 201) mukaan lapsen kiinnittyminen vanhempaan ilmenee vaiheittain. Ensimmäiseksi lapsi hakee katse- tai kehokontaktia häntä hoivaavaan aikuiseen. Tämän jälkeen lapsen viestit muuttuvat laadullisesti niiden kanssa, joiden kanssa lapsi on vuorovaikutussuhteessa. Lopuksi lapsi käyttää vanhempia turvallisen perustanaan ja myös vierastaa muita, tuntemattomia henkilöitä (Kalland, 2001, s. 201–202). Lapsen kiintymys ensisijaiseen hoitajaan eli äitiin ilmenee erityisesti ero- ja jälleennäkemistilanteissa (Heikkilä, 2002, s. 506). Tällaisissa tilanteissa, joissa lapsi joutuu jostakin syystä eroon äidistään, hän kokee hätää ja tuntee olonsa jopa uhatuksi. Uhan edessä lapsi pyrkii kaikin tavoin ylläpitämään läheisyyttä ja yhteyttä äitiinsä esimerkiksi katsekontaktien avulla, hymyilemällä, itkemällä, syliin pyrkimällä tai kiinni tarraamalla (Hautamäki, 2001, s. 21–22). Tässä vaiheessa äidin suhtautuminen lapseen merkitsee paljon. Erityisesti äidillä on suuri merkitys lapsen luottavaisen kiintymyksen kehitykselle sensitiivisyyden kautta (Hautamäki, 2001, s. 38).

Punamäen (2001, s. 181) mukaan vanhemmalta vaaditaan sensitiivisyyttä eli kykyä ja herkkyyttä vastata lapsen viesteihin, mikä onkin turvallisen kiintymyssuhteen perusta. Sensitiivinen vanhempi kuuntelee, tulkitsee oikein lapsen fyysisiä ja emotionaalisia tarpeita sekä vastaa niihin nopeasti ja tehokkaasti (Rusanen, 2011, s. 35). Lapsen viesteihin vastaaminen, niiden oikea tulkinta sekä oikea ajoitus kuvastavat paljon vanhemman

herkkyyttä lapsen viestejä kohtaan (Hautamäki, 2001, s. 54; Kalland, 2001, s. 203). Tällöin lapsi kokee, että hänestä välitetään ja ollaan kiinnostuneita. Sensitiiviset vanhemmat onnistuvat saamaan selville, mikä lapsella milloinkin on hätänä sekä täyttämään lapsen tarpeet, mikä edistää lapsen turvallisuuden tunnetta ja kokemusta tarpeisiin vastaamisesta (Rusanen, 2011, s. 35, 37). Toisin sanoen sensitiivisyyttä on kyky muuntaa pienen lapsen kokema hätä hyvinolontunteeksi (Hautamäki, 2001, s. 53–54). Sensitiivisyyden johdosta lapsi kiinnittyy ensisijaiseen hoitajaansa, kehittää kiintymyssuhdettaan ja muodostaa toista ihmistä koskevia työhypoteeseja (Hautamäki, 2001, s. 22). Vanhempi toimii ikään kuin mallina, josta lapsi imee vaikutteita muiden ihmisten kohtaamiseen. Lapsen tapa kiinnittyä ensisijaiseen hoitajaan riippuu pitkälti hänen mahdollisuudestaan käyttää tätä turvallisena perustana erityisesti silloin, kun lapsi tutkii ympäristöään (Hautamäki, 2001, s. 22). Sensitiivisessä ympäristössä lapsella on mahdollisuus kehittyä ainutlaatuisiksi persoonallisuudeksi (Sinkkonen, 2001, s. 146).

Uusimpien tutkimusten mukaan jo 1,5-vuotiaalla voi olla kaksi tai kolme vahvaa kiintymyssuhdetta, joista yksi on ensisijainen kiintymyksen kohde (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 36; Rusanen, 2011, s. 197). Lapsi solmii kasvaessaan useita uusia kiintymyssuhteita myös muihin ihmisiin, kuten esimerkiksi isovanhempiin ja opettajiin (Sinkkonen, 2001, s. 148). Näitä kutsutaan toissijaisiksi kiintymyssuhteiksi, jotka lapsi muodostaa muihin lähipiiriin aikuisiin (Rusanen, 2011, s. 199). Yli-Luoman (2003, s. 13) mukaan lapsi pystyy muodostamaan toissijaisia kiintymyssuhteita vasta, kun ensisijainen kiintymyssuhde on kunnossa. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi kykenee olemaan sosiaalinen muiden ihmisten seurassa (Yli-Luoma, 2003, s. 13). Toisin sanoen lapsen on täytynyt oppia jonkinlaisia vuorovaikutustaitoja vanhemmiltaan, jotta hän kykenee sosiaaliseen kanssakäymiseen muiden kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsen on tullut omaksua erilaisia keinoja, joilla hän ilmaisee itseään sekä ansaita luottamusta ensisijaiselta hoitajaltaan, jotta hän voi luottaa muihin ihmisiin. Toisaalta myös, jos lapsella on hyvin ristiriitainen ilmapiiri kotona, hän etsii korvaavia ihmissuhteita kodin ulkopuolelta (Pulkkinen, 2002, s. 233).

Kiintymyskäyttäytymisellä tarkoitetaan lapsen erilaista vaativaa käyttäytymistä erityisesti pelottavissa tilanteissa, minkä tarkoituksena on säilyttää tai lisätä läheisyyttä erityisesti äitiin (Rusanen, 2011, s. 31–32). Toisin sanoen, jos lapsi kokee menettävänsä yhteyden kiinnostuksen kohteeseensa, hän ilmaisee läheisydentarvettaan kiintymyskäyttäytymisen muodossa (Silvén & Kouvo, 2010, s. 71). Rusanen (2011, s. 27) mukaan lapsi yrittää kaikin keinoin saada vanhemman pysymään lähellään uusissa tilanteissa, mikä voi ilmetä

esimerkiksi itkemällä. Kiintymyskäyttäytymistä ilmenee ensimmäisen kerran puolen vuoden iässä ja kiintymyskäyttäytyminen on usein sitä voimakkaampaa, mitä pienempi lapsi on. Lisäksi käyttäytymisen voimakkuuteen vaikuttaa lapsen fysiologinen tila eli mahdollinen väsymys tai nälkä. Äidin tavalla toimia on myös merkitystä lapsen käyttäytymiseen, sillä lapsen kiintymyskäyttäytyminen voimistuu, jos äiti on hyljeksivä tai torjuva (Rusanen, 2011, s. 27–28, 32, 57). Tämä liittyy myöhemmin esiteltävään turvattoman kiintymyssuhdemallin syntymiseen. Rusanen (2011, s. 33) mukaan turvaton kiintymysmalli voi nimittäin muodostua pysyväksi, mikäli äiti torjuu lapsen jatkuvasti, eikä välitä suojelijan tehtävästä. Vasta kolmannen ikävuoden tienoilla lapsi hyväksyy vieraat henkilöt hoivaajikseen eli toisin sanoen luottaa äidin palaamiseen (Rusanen, 2011, s. 28).

Rusanen (2011, s. 32, 33) mukaan kiintymyskäyttäytymisen muotoja ovat merkkikäyttäytyminen, lähestymiskäyttäytyminen ja vetäytyvä käyttäytyminen. Merkkikäyttäytymisen tarkoituksena on saada äiti tulemaan lapsen luokse, joten lapsi esimerkiksi jokattelee, hymyilee, itkee tai huutaa, jotta saisi äidin lähelle. Lähestymiskäyttäytyminen taas pitää sisällään sen, että lapsi lähestyy äitiä joko takertumalla äitiin, seuraamalla tätä tai etsimällä häntä (Rusanen, 2011, s. 32). Näin ollen merkkikäyttäytymisessä äiti on se, joka tulee lapsen luo, kun taas lähestymiskäyttäytymisessä lapsi on itse aktiivinen toimija, joka menee äidin luo. Vetäytyvää käyttäytymistä ilmenee uusissa tilanteissa, joissa lapsi lähestyy luotettavaa aikuista ottaen samaan aikaan etäisyyttä pelottavasta kohteesta, kuten ihmisestä tai eläimestä (Rusanen, 2011, s. 33). Tällöin lapsi kokee tilanteen niin uhkaavaksi, että joutuu turvautumaan hänelle turvalliseen aikuiseen. Emotionaalisten signaalien avoin ja joustava käyttö helpottaa kommunikaatiota kiintymyksen kohteena olevan henkilön kanssa ja tarjoaa lapselle palautetta siitä, miten hän voi ennakoida ja säädellä omaa tulevaa kiintymyskäyttäytymistään (Hautamäki, 2001, s. 38–39). Lapselle ominainen kiintymyskäyttäytyminen voi joissakin tapauksissa jatkua läpi elämän (Rusanen, 2011, s. 28) ja sitä ohjaavat lapsen geneettisen perimän lisäksi lapsen muuttuva kasvuympäristö (Silvén & Kouvo, 2010, s. 67). Siksi muilla ihmisillä ja heidän tavoillaan toimia niin lasta kuin toisia ihmisiä kohtaan on suuri merkitys lapsen kiintymyskäyttäytymisen omaksumisessa.

2.3 Mary Ainsworth ja vierastilannemenetelmä sekä muut diagnosointitavat

Kiintymyssuhteiden empiirinen tutkimus sai alkunsa Mary Ainsworthin ja hänen tutkijatovereidensa 1970-luvulla kehittämästä observaatio- eli vierastilannemenetelmästä (*Strange Situation Procedure eli SSP*), jossa tutkimuksen keskiössä on lapsi ja tämän turvautuminen vanhempaan stressaavissa tilanteissa (Kouvo, Korja & Ahlqvist-Björkroth, 2013, s. 384; Rusanen, 2011, s. 60; Silvén & Kouvo, 2010, s. 74). Vierastilannemenetelmän kehittäminen lähti liikkeelle Ainsworthin omien havaintojen pohjalta, joiden perusteella hän kehitti systeemin, jonka avulla kiintymyssuhteita voitiin luokitella (Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 7). Bowlbyn lisäksi Ainsworth oli sitä mieltä, että äiti on lapsen ensisijainen hoitaja (Hautamäki, 2001, s. 32). Ainsworthin panos kiintymyssuhdeteorian syntymiselle oli siten todella merkittävä Bowlbyn ajatusten rinnalla. Yhdessä Bowlbyn ajatusten kanssa kiintymyssuhdeteoria sai vakiintuneet muotonsa.

Vierastilannemenetelmä toteutetaan seitsemästä kolmen minuutin jaksosta, jotka videoidaan myöhempää analysointia varten (Silvén & Kouvo, 2010, s. 75). Rusasen (2011, s. 60–61) mukaan vierastilannemenetelmän tyypillisessä koetilanteessa lapsi on ensiksi kahden äitinsä kanssa leikkihuoneessa, josta äiti poistuu hetken kuluttua. Tämän jälkeen huoneeseen tulee vieras aikuinen, joka toimii kokeenjohtajana. Äiti kuitenkin saapuu takaisin huoneeseen jonkin ajan kuluttua. Kokeen aikana seurataan lapsen leikkimistä, yhteydenpitoa äitiin ennen eroa ja sen aikana sekä kykyä turvautua vieraaseen henkilöön äidin poissaolon aikana (Rusanen, 2011, s. 60–61). Hautamäen (2001, s. 35) mukaan vierastilannemenetelmässä tutkijat havainnoivat ja erittelevät äidin käyttämistä turvapesänä, kun lapsen kokemaa stressin tunnetta lisätään tilanne tilanteelta. Kiintymyssuhde määritellään siten, millaisia odotuksia lapsella on kiintymyksen kohteena olevan henkilön saatavilla olostani eli miten kiintymyksen kohde reagoi lapsen hätään ja tarpeisiin. Kiintymyssuhteen erittely tapahtuukin tarkasti havainnoitujen käyttäytymisseurantojen pohjalta (Hautamäki, 2001, s. 35).

Kiintymyssuhteita on diagnosoitu myös muilla tavoin edellisen lisäksi. Rusasen (2011, s. 61) mukaan Ainsworthin vierastilannemenetelmää on kehitetty edelleen Mary Mainin ja Jude Cassidyyn sekä Jude Cassidyyn ja Robert Marvinin toimesta SRP-menetelmäksi (*Separation-Reunion Procedure*). Kyseisen menetelmän ensimmäisessä osassa lapsi jää noin 45 minuutiksi kahden kokeenjohtajan kanssa, jonka jälkeen äiti tulee huoneeseen viideksi minuutiksi. Menetelmän toisessa osassa lapsi jää yksin viideksi minuutiksi, jonka jälkeen äiti palaa lapsen luokse ja on tämän seurassa viisi minuuttia. Eroa ja jälleennäkemistä toistetaan siis

molemmissa osissa. Tässä menetelmässä olennaista on se, miten lapsi reagoi äidin paluuseen (Rusanen, 2011, s. 61). SRP-menetelmä on siten hyvin samankaltainen kuin vierastilannemenetelmä, mutta vierastilannemenetelmässä vanhempi poistuu ja palaa takaisin noin kolmen minuutin sykleissä ja kokeenjohtajia on vain yksi, kun taas SRP-menetelmässä kokeenjohtajia on kaksi ja vanhempi on paikalla noin viiden minuutin ajan.

Rusasen (2011, s. 61) mukaan SAT (*Separation Anxiety Test*) on Micheline Klagsburgin ja John Bowlbyn 1970-luvulla kehittämä testi, joka sisältää kuusi valokuvaa kouluikäisen lapsen ja tämän vanhemman välisistä ahdistavuudeltaan eritasoisista erotilanteista. Lapselle näytetään kuvia, seurataan lapsen kuvista aiheutuvia reaktioita ja kysytään lapselta erilaisia kysymyksiä kuviin liittyen tarkoituksena selvittää lapsessa heränneitä eroon liittyviä ajatuksia ja tunteita (Rusanen, 2011, s. 61). Rusasen (2011, s. 61) mukaan toinen samankaltainen menetelmä on ASCT (*Attachment Story Completion Task*), jonka ovat kehittäneet Inge Bretherton, Doreen Ridgeway ja Jude Cassidy 1990-luvulla. Testissä lapselle annetaan tarinan alku, jota lapsen tulee jatkaa. Lapsen vastauksissa huomio kiinnittyy juonen kulkuun, kykyyn ratkaista ongelmatilanteita ja tarinan lopun onnellisuuteen (Rusanen, 2011, s. 61). Kyseisten testien kohdalla on hyvä miettiä, antavatko ne selvästi varmaa vastausta lapsen muodostuneeseen kiintymyssuhdemalliin vai kertovatko ne vain esimerkiksi lapsen tavoista säädellä omia tunteitaan SAT-testin kohdalla sekä lapsen mielikuvituksesta ja luovuudesta ASCT-testin kohdalla. Kyseiset testit ovat siten hieman haparoivia, sillä ne voivat antaa monta muutakin merkitystä lapsen elämään liittyen.

Rusasen (2011, s. 61–62) mukaan nykyaikaisin menetelmä on Q-Set-mittari, joka on lasta vähemmän stressaava menetelmä ja jossa kiintymysmallin diagnosointi tapahtuu lapsen kotona tai päivähoitossa eli lapsen luonnollisessa ympäristössä. Kyseisen mittarin ovat kehittäneet Everett Waters ja Kathleen Deane vuonna 1985, jonka jälkeen Waters kehitti mittarin 90 väitteen versioksi vuonna 1995. Kyseisen mittarin avulla tutkija havainnoi lasta ja tämän äitiä heidän kotonaan ja arvioi 90 väittämän avulla, miten hyvin väittämät vastaavat lapsen käyttäytymistä yhdeksänportaisella asteikolla, jossa 1=ei yhtään tyypillinen ja 9=erittäin tyypillinen (Rusanen, 2011, s. 62). Kyseinen mittari vaikuttaa siten olevan luonnollisempi versio kiintymysmallin tutkimisessa, sillä siinä lapsi saa olla oma itsensä tutussa ympäristössä, jossa on kaikki tarvittavat virikkeet. Tämän voisi odottaa lisäävän koetulosten luotettavuutta, sillä koeympäristö ei aiheuta lapselle mitään ylimääräistä stressiä, jota voi ilmetä vieraassa ympäristössä. Toisaalta tuttu ympäristö voi myös rauhoittaa lasta äidin poissaolosta huolimatta.

Kaikkien edellä mainittujen testien, mittareiden ja menetelmien avulla lasten kiintymyssuhteita on tutkittu aikojen saatossa. Näiden menetelmien avulla tutkijat ovat voineet muodostaa käsityksen siitä, onko lapsi kiintynyt turvallisesti vai turvattomasti omaan vanhempansa. Erityisesti kiintymyssuhteisiin liittyviä riskiryhmiä on tutkittu paljon (Sinkkonen, 2001, s. 161). Riskiryhmiin kuuluvat ne lapset, joille on mahdollista muodostua jäsentymätön kiintymyssuhde. Tällaisia lapsia voivat olla huostaanotetut ja sijoittamista tarvitsevat lapset, joilla on ilmennyt kaltoinkohtelua ja useita kiintymyssuhteiden katkoksia (Sinkkonen, 2001, s. 171). Sinkkosen (2001, s. 171) mukaan jäsentymättömään kiintymyssuhteeseen liittyy suurempi kehityksellinen riski, joka vaatii aina hoidollista puuttumista. Erilaisiin kiintymyssuhteisiin liittyvä kiintymyshäiriöiden diagnostiikka oli Sinkkosen (2001, s. 171) mukaan vasta kehitteillä 2000-luvun alussa, mutta 2010-luvulla kehitystä on varmasti tapahtunut ja erilaisten kiintymyssuhdehäiriöiden ja -mallien selvittäminen on selkeämpää. Lasten kiintymyssuhteiden arviointi edellyttää kuitenkin perinpohjaista menetelmään erikoistuneen asiantuntijan antamaa koulutusta (Silvén & Kouvo, 2010, s. 74).

2.4 Kiintymyssuhdemallit

Kiintymyssuhdemallilla viitataan lapsen sisäisiin mielikuviin hoitajista ja hoivan laadusta sekä lapsen käyttäytymiseen tilanteissa, joissa lapsi pelästyy (Rusanen, 2011, s. 58). Punamäen (2001, s. 177) mukaan kiintymyssuhdemallin syntymisen ja kehittymisen ehtona ovat hoitajan ja lapsen vastaustapojen yhteensopivuus. Tämä tarkoittaa sitä, että jos lapsi itkee hätäänsä, hoitajan tulee vastata hätään nopeasti ja lohduttavasti. Kiintymyssuhdemallit kertovat siten lasten erilaisista tavoista havaita, tulkita ja toimia sosiaalisissa suoritustilanteissa ja edetä emotionaalisessa kehityksessä (Punamäki, 2001, s. 177–180). Kiintymyssuhteesta kumpuavat kiintymyssuhdemallit aktivoituvat erityisesti stressaavissa ja traumaattisissa tilanteissa, sillä niiden tarkoituksena on suojella psyykkistä eheyttä ahdistavissa ja pelottavissa tilanteissa (Punamäki, 2001, s. 176, 197). Ahdistavat ja pelottavat tilanteet voivat liittyä erilaisiin siirtymävaiheisiin, kuten kouluunmenoon, jotka aiheuttavat stressiä ja jotka aktivoivat kiintymyssuhdemallin (Punamäki, 2001, s. 191). Lapsi siis reagoi tilanteeseen kehittämänsä kiintymyssuhdemallin mukaisesti.

Kiintymyssuhdemalleja ovat turvallinen kiintymyssuhde, turvattomaan kiintymyssuhteeseen kuuluvat välttelevä ja ristiriitainen kiintymyssuhde sekä jäsentymätön kiintymyssuhde

(Hautamäki, 2001, s. 36–37; Kouvo ym., 2013, s. 384; Punamäki, 2001, s. 181–182; Sinkkonen, 2001, s. 151). Turvallisesti ja turvattomasti kiintyneillä lapsilla on edessään erilaiset kehitystehtävät ja haasteet sekä heillä on myös omat voimavaransa ja vahvuutensa (Punamäki, 2001, s. 180; Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 9). Esimerkiksi turvallisesti kiintynyt lapsi voi olla sosiaalisesti lahjakas, kun taas välttelevästi kiintynyt älyllisesti pystyvä ja ristiriitaisesti kiintynyt luovasti lahjakas (Punamäki, 2001, s. 180). Välttelevästi ja ristiriitaisesti kiintyneillä lapsilla on omat vahvuutensa, joita pitää tukea ja omat heikkoutensa, joita voidaan kompensoida (Punamäki, 2001, s. 177). Yleensä kaksi lasta kolmesta on turvallisesti kiintyneitä ensisijaiseen hoitajaansa (Silvén & Kouvo, 2010, s. 77). Lapsella voi olla luottavainen kiintymyssuhde molempiin vanhempiinsa tai vain toiseen tai hän voi olla joko välttelevästi tai ristiriitaisesti kiintynyt molempiin vanhempiinsa (Hautamäki, 2001, s. 33).

2.4.1 Turvallinen kiintymyssuhde

Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi on muodostanut käsityksen itsestään itsenäisenä olentona ja käsityksen muiden ihmisten suhtautumisesta toisiinsa (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 26). Käsitys omasta itsestä ja maailmasta on pääosin hyvä eli lapsi kokee ihmisten olevan luotettavia, vaikka maailmassa onkin myös pahaa, eikä kaikkiin ihmisiin voi luottaa (Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 9). Tämä liittyy turvallisesti kiintyneiden lasten kehitystehtäviin eli lapsen tulee sietää pettymyksiä ja ymmärtää, ettei maailmassa kaikki ole aina hyvää. Kouvon ja kollegoiden (2013, s. 384) sekä Hautamäen (2001, s. 36) mukaan turvallisesti kiintynyt lapsi on luottanut vanhempansa läsnäoloon ja turvautunut tähän ensimmäisen ikävuotensa aikana. Vierastilanteessa lapsi on hätäntyessään hakenut apua vanhemmaltaan, jonka hoiva on rauhoittanut lapsen nopeasti (Hautamäki, 2001, s. 36; Kouvo ym., 2013, s. 384). Lapsi on mennyt hoitajan syliin vaaran uhatessa ja kyennyt myös tutkimaan ympäristöään ilman hoitajan läsnäoloa (Punamäki, 2001, s. 181). Kaiken kaikkiaan lapsi kokee, että vanhempi rakastaa ja ymmärtää häntä ja lapsi tuntee olonsa hyväksi vanhemman kanssa (Hautamäki, 2001, s. 29). Turvallisen kiintymyssuhteen kehittyminen vaatii paljon kahdenkeskistä aikaa (Rusänen, 2011, s. 20).

Rusänen (2011, s. 63) mukaan turvallisesti kiintyneen lapsen tunnistaa myös siitä, että hänen on helppo ottaa kontaktia vanhempaan, hän kykenee hakemaan tältä tukea stressitilanteissa ja palaamaan takaisin leikkeihinsä saatuaan riittävästi läheisyyttä. Turvallisesti kiintyneillä

lapsilla on hyvä sosiaalinen kehitys ja valmiudet toimia saman ikäisten lasten kanssa. Tämä näkyy muun muassa siten, että heillä on monipuolisemmat taidot ratkaista erilaisia konfliktitilanteita ja he ovat vähemmän aggressiivisia kuin turvattomasti kiintyneet lapset. Lisäksi heidän tunneskaalansa on laajempi ja emotionaalinen ilmaisunsa tasapainoisempaa kuin turvattomasti kiintyneillä lapsilla. Aikuisen kiinnostus lapsen älyllistä ohjaamista kohtaan voi edistää turvallisen kiintymyssuhteen syntymistä (Rusanen, 2011, s. 63–64). Turvallisen kiintymysmallin kehittymisen kannalta lasten signaalien havaitseminen ja niiden oikein tulkitseminen ovat tärkeitä (Rusanen, 2011, s. 91). Turvallinen kiintymyssuhde ei tarjoa täydellistä suojaa elämän vaaroilta, eikä myöskään takaa onnistunutta kehitystä, vaan se antaa hyvät eväät elämää varten (Punamäki, 2001, s. 177; Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 9). Täten voidaan olettaa, että turvallisesti kiintyneellä lapsella voi ilmetä samanlaisia ongelmia kuin turvattomasti kiintyneillä lapsilla, mutta heillä on parempi luottamus itseensä haastavien tilanteiden edessä ja paremmat keinot selviytyä niistä.

Turvallisesti kiintyneen lapsen voimavaroja ovat ajattelun ja tunne-elämän kehityksen tasapainoisuus ja realistinen ymmärrys läheisyydestä ja erillisyydestä (Poijula, 2016, s. 91). Luottamus ja uteliaisuus ympärillä olevia ihmisiä ja esineitä kohtaan heijastuu varhaislapsuuteen, jolloin lapsi sai rauhassa tutkia ympäristöään ensisijaisen kiintymyksen kohteensa ollessa läsnä. Tällöin lapsen äiti tai isä oli paikalla, kun hän tutustui uusiin ihmisiin tai uuteen leikkiympäristöön. Häden tullessa vanhempi tarjosi hänelle lohtua, ja hetken päästä hän rohkeni jatkaa tutkimistaan. Varhaiset kokemukset ovat jäsentyneet lapsen mieleen siten, että hän olettaa saavansa lohtua ja ymmärrystä muilta ihmisiltä, kun pelko tai mielipaha iskee. Turvallisesti kiintyneiden lasten riskeihin kuitenkin kuuluvat tunteiden jakamisen odotusten ja kokemusten ristiriita (Poijula, 2016, s. 91), sillä kaikki ihmiset eivät kykene ottamaan vastaan tunteita tai jakamaan niitä, vaan voivat suhtautua hyvin kylmästi turvallisesti kiintyneen lapsen odotuksiin. Tämä voi aiheuttaa turvallisesti kiintyneissä suurta hämmennystä, sillä muut ihmiset toimivat vastoin hänen odotuksiaan.

2.4.2 Turvaton ja jäsentymätön kiintymyssuhde

Turvaton kiintymyssuhde syntyy, jos lapsen hätään ei vastata tai siihen vastataan odotusten vastaisesti (Rusanen, 2011, s. 15). Punamäen (2001, s. 182) mukaan turvattomasti kiintyneillä lapsilla on vaikeuksia luottaa muihin ihmisiin ja he tekevätkin virhetulkintoja toisten lasten tutustumisyrityksistä. Virhetulkinnat johtavat usein vetäytymiseen tai aggressiiviseen

puolustautumiseen neutraaleissakin tilanteissa (Punamäki, 2001, s. 182). Turvattomasti kiintynyt lapsi kokee sekä itsensä että maailman olevan paha, vaikka todellisuudessa maailmassa voi olla myös hyvää ja joihinkin ihmisiin voi luottaa (Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 9). Maailman hyvyyden ja ihmisiin luottamisen katsotaan olevan turvattomasti kiintyneiden yksi kehitystehtävä, jota pitää työstää maailmankuvan muuttamiseksi. Heidän tulisi ymmärtää, että maailmassa voi tapahtua myös hyviä asioita. Turvattomasti kiintyneet lapset ovat hyvin haavoittuvaisia, koska heidän tunteiden käsittelynsä on vinoutunut – välttelevästi kiintyneet ylikontrolloivat ja ristiriitaisesti kiintyneet alikontrolloivat tunneilmaisujaan (Punamäki, 2001, s. 182). Heillä ei siten näyttäisi olevan yhtä vahvoja selviytymiskeinoja haastavissa tilanteissa kuin turvallisesti kiintyneillä lapsilla.

Ristiriitaisesti kiintyneen lapsen taustalla on hoivasuhde, jossa äiti ei ole kyennyt vastaamaan lapsen hätään ja tuskaan, joten lapsi on kehittänyt omat puolustuskeinonsa suojellakseen hyvinvointiaan (Punamäki, 2001, s. 197). Äiti on siten toiminut epäjohdonmukaisesti lasta kohtaan, jolloin lapsi ei ole kyennyt organisoimaan strategiaa, jolla hallita äidin monimutkaisia ja vaikeasti ennakoitavia vuorovaikutustapoja (Hautamäki, 2001, s. 37; Sinkkonen, 2001, s. 151). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsi on ollut epävarma hoidon ja turvan saatavuudesta ja tarvitsee siksi konkreettista varmistusta siitä, että äiti on saatavilla (Punamäki, 2001, s. 181). Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi on muodostanut sellaisen käsityksen, että äiti on aina vihainen ja suuttuu kaikesta, joten lapsi katsoo pelkästään äidin olevan syyllinen vihaan, eikä näe omaa mahdollista osuuttaan negatiivisiin tapahtumiin (Hautamäki, 2001, s. 29). Ristiriitaisesti kiintyneet lapset ovat usein itsekkin melko vihamielisiä ja joutuvat usein konflikteihin tovereiden kanssa sekä auktoriteettiristiriitoihin aikuisten kanssa (Punamäki, 2001, s. 182). Lisäksi lapsen erinäiset tunnereaktiot saattavat olla hyvin voimakkaita, eikä hän lohdutaudu helposti vanhemman läsnäolosta huolimatta (Kouvo ym., 2013, s. 384). Tästä voisi päätellä, että jos ristiriitaisesti kiintynyt lapsi on oppinut ilmaisemaan tunteitaan aggressiivisella ja negatiivisella tavalla, vuorovaikutustaidot saattavat jäädä melko puutteellisiksi.

Välttelevästi kiintynyt lapsi voi kehittää sellaisen käsityksen, että hän on vaativa ja tuhma sekä syyttää itseään häpeällisistä ja ahdistavista tilanteista vuorovaikutussuhteessa (Hautamäki, 2001, s. 29–30). Tämä johtuu siitä, että lasta rangaistaan voimakkaista tunnetiloista, mikä aiheuttaa sen, että äiti loittonee lapsesta ja jättää lapsen selviytymään yksin tunnekuohuistaan (Sinkkonen, 2001, s. 151). Välttelevästi kiintyneet kokevat lähestymisen uhkaavana ja tunkeilevana, joten he vetäytyvät helposti uusista suhteista ja heidän sosiaalinen

piirinsä kapenee (Punamäki, 2001, s. 182). Hautamäen (2001, s. 36) sekä Kouvon ja kollegoiden (2013, s. 384) mukaan turvattoman kiintymyssuhteen alaisuuteen kuuluva välttelevästi kiintynyt lapsi on oppinut olemaan käyttämättä äitiä turvapesänään ja pyrkinyt välttämään äidin huomion hakemista, erityisesti kielteisten tunteiden ilmaisun osalta. Lisäksi äiti on ollut hyvin epäsensitiivinen lapsen viesteihin tämän ensimmäisenä elinvuotena. Tämän takia lapsi on kehittänyt muita kehitystasolleen sopivia keinoja säädellä omia tunteitaan ja riittävää läheisyyttä joko niitä vaimentamalla tai tehostamalla. Esimerkiksi lapsi välttää pidempää syli- tai silmäkontaktia, jolloin hän suuntaa huomionsa ympäristöön eikä hoitajaan (Hautamäki, 2001, s. 36–37; Kouvo ym., 2013, s. 384). Lapsi on siten oppinut ylläpitämään omaa hyvinvointiaan tunteitaan säännöstelemällä ja minimoimalla pettymyksen kokemuksia (Punamäki, 2001, s. 197). Kokonaisuudessaan välttelevästi kiintynyt lapsi on ilmeisesti luottanut itseensä ja omiin kykyihinsä selviytyä yksin ilman vanhemman huomiota ja läheisyyttä.

Turvallisen ja turvattoman kiintymyssuhteen lisäksi osa lapsista on jäsentymättömästi kiintyneitä omaan hoitajaansa (Tamminen, 2001, s. 244). Mary Main havaitsi ensimmäisenä, että jotkut lapset käyttäytyvät pelokkaasti, oudosti tai todella ristiriitaisesti vierastilanteen aikana (Silvén & Kouvo, 2010, s. 77). Jäsentymättömästi kiintynyt lapsi on pelokas ja hämmentynyt vanhempiensa edessä, koska hän on kokenut vanhempiensa vihamielisyyttä tai vetäytyvyyttä (Rusanen, 2011, s. 68). Kouvon ja kollegoiden (2013, s. 384) mukaan jäsentymättömälle kiintymyssuhteelle on tyypillistä organisoituneen käyttäytymisen hetkellinen tai pidempiaikainen keskeytyminen, keskeytetyt liikkeet, paikoilleen jähmettyminen ja pelokkaat ilmeet. Lapsella esiintyy usein pelkoa, johon hän ei saa ratkaisua eli lapsi hakee turvaa aikuiselta, joka on samalla lapsen pelon lähde (Kouvo ym., 2013, s. 384; Rusanen, 2011, s. 68; Sinkkonen, 2001, s. 168). Jäsentymättömälle kiintymyssuhteelle on tyypillistä aggressiivisuus, sääntöjä rikkova käyttäytyminen ja vihamielisyys (Kouvo ym., 2013, s. 384). Lisäksi se on yhteydessä lapsen myöhempään psykopatologiaan eli psyykkisille häiriöille (Mäntymaa, Luoma, Puura & Tamminen, 2003, s. 462; Tamminen, 2001, s. 245). Näin ollen jäsentymätön kiintymyssuhde on riski lapsen kehitykselle (Sinkkonen, 2001, s. 171). Lapsi ei ole saanut oikeaa kuvaa siitä, miten muita ihmisiä kohdellaan ja miten heidän kanssaan ollaan vuorovaikutuksessa sekä miten omia tunteita säädellään. Yleensä jäsentymättömästi kiintyneitä lapsia tulee perheistä, joissa ilmenee väkivaltaa, alkoholismia tai vanhemman masennusta (Silvén & Kouvo, 2010, s. 78).

2.5 Sisäiset työmallit

Muistiin tallentuneet aiemmat kokemukset ohjaavat ihmisen kehityksen kulkua (Silvén & Kouvo, 2010, s. 67). Pienen lapsen kokeman turvallisuudentunteen synnyttämiseen voidaan vaikuttaa eniten puolen vuoden ja viiden ikävuoden välillä, jolloin lapsi kehittää sisäiset työ- ja toimintamallinsa eli oletukset siitä, kuka on lapsen kiintymyksen kohde, kuinka sensitiivinen kyseinen henkilö on ja onko henkilö käytettävissä vai ei (Rusanen, 2011, s. 35). Sisäisiin työmalleihin sisältyy tietoisia ja tiedostamattomia muistikuvia ja odotuksia vuorovaikutussuhteista sekä luottamus kommunikoinnin voimaan ja äidin saatavilla oloon (Sinkkonen, 2001, s. 155). Lapsen mielensisäiset työmallit kuvastavat lapsen kokemuksia varhaisesta vuorovaikutuksesta eli lapsi muodostaa kehityksen kulussa kuvan itsestään, toisesta ja ympäröivästä maailmasta, jotka ohjaavat yksilön käyttäytymistä, ajatuksia ja tunteita ihmissuhteisiin liittyen (Kouvo ym., 2013, s. 383–384; Silvén & Kouvo, 2010, s. 67). Rusanen (2011, s. 73) mukaan keskeisenä oletuksena on, että sisäiset mallit hoivasta ja hoivaajasta kääntyvät myös lasta itseä koskeviksi käsityksiksi eli se, mikä näyttäytyy aikuisen toiminnassa suhteessa lapseen, näyttäytyy lopulta lapsen mielenrakenteissa käsityksinä sekä aikuisista että käsityksistä omasta itsestään. Aikuisen toimintavoilla on siten välittömiä seurauksia lapsen kokemusmaailmaan (Rusanen, 2011, s. 73–74).

Sinkkoson (2001, s. 155) mukaan jäsentyneet, hoivaa ja turvallisuutta sisältävät sisäiset työmallit luovat maailmaan järjestystä ja ennakoitavuutta sekä vapauttavat voimavaroja ympäristön tutkimiseen. Tämä voi lyhentää tutkimiseen kuluva aikaa ja vaivaa, jolloin lapsi kykenee muodostamaan vastauksia nopeammin (Hautamäki, 2001, s. 26). Sinkkoson (2001, s. 155) mukaan työmallien avulla lapsi havainnoi erilaisia tapahtumia, ennakoi tulevaisuutta ja tekee sitä koskevia suunnitelmia. Työskentelymallit suodattavat kokemuksia tavalla, joka vähentävät spontaanien muutosten mahdollisuutta. Tämä lisää taipumusta pysytellä opituissa ja hyväksi havaituissa tavoissa olla suhteessa toiseen ihmiseen. Mitä vaikeammat ja traumaattisemmat kasvuolosuhteet lapsella on ollut, sitä tiukemmin hän pitää kiinni omaksumistaan selviytymisstrategioistaan eli työskentelymalleistaan (Sinkkonen, 2001, s. 155, 156). Samanlaisina toistuvat kokemukset itsestä suhteessa muihin yleistyvät vähitellen sisäisten mentaalisten mallien kautta jäsentyneiksi sisäisiksi työhypoteeseiksi (Hautamäki, 2001, s. 26). Toisin sanoen lapsi tietää, miten toimii suhteessa muihin ja miten muut yleensä reagoivat lapseen ja tämän tarpeisiin sekä miten ihmiset toimivat erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

Varhaisessa ja intensiivisessä ihmissuhteessa opitut mallit läheisyydestä, turvasta ja omasta arvosta ovat suhteellisen pysyviä ja ne ohjaavat lasta uusissa tilanteissa ja erilaisissa kehityshaasteissa (Punamäki, 2001, s. 175). Punamäen (2001, s. 180) mukaan sisäisten mallien avulla lapsi oppii organisoimaan käyttäytymistään vaaratilanteissa, jolloin hän saa sisäisistä malleistaan suojaa erotilanteissa ja vieraankohtaamisissa. Tätä kautta syntyy myös vuorovaikutus äidin ja lapsen välillä, sillä lapsi yrittää saada äidin huomion heräämään ja vastaamaan lapsen odotuksiin. Sisäiset työmallit päivittyvät sen mukaan, miten kykeneväksi lapsi kokee itsensä ja saa tukea ja kiitosta uusien asioiden oppimisessa (Punamäki, 2001, s. 180). Sisäiset työmallit eivät kuitenkaan ole samanlaiset kaikilla lapsilla, sillä jokainen lapsi kehittää omien kokemustensa pohjalta erilaisia työmalleja (Hautamäki, 2001, s. 30) ja jokaisella kiintymyssuhdetyypillä on omat toimintamallinsa, jotka kertovat tavasta suojella psyykkistä eheyttä ulkoisilta ja sisäisiltä uhkilta (Punamäki, 2001, s. 191–192). Voisi olettaa, että turvallisesti kiintyneillä lapsilla saattaa olla melko ruusunpunaiset kuvitelmat siitä, miten hankalissa tilanteissa toimitaan. Samoin myös turvattomasti kiintyneet saattavat reagoida hyvissäkin vuorovaikutustilanteissa pelokkaasti ja torjuvasti, jotta eivät satuttaisi itseään henkisellä tasolla.

3 Sosiaaliset taidot vertaissuhteissa

3.1 Kiintymyssuhteen ja vertaissuhteiden merkitys lapsen sosiaaliseen kehitykseen

Lapsen sosiaalisen kehityksen katsotaan alkavan jo silloin, kun hänellä ei varsinaisesti ole minkäänlaisia sosiaalisia suhteita (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 153). Sosiaalinen kehitys ja sosiaaliset taidot perustuvat siten lapsen varhaisiin kokemuksiin vanhempiansa hoivasta, sillä ennen ensimmäistä ikävuottaan lapsi on jo oppinut monenlaisia asioita ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 7–8). Keltikangas-Järvisen (2012, s. 21) mukaan kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana lapselle kehittyy perusteluja siitä, miten ihmiset toimivat keskenään ja miten lapsi itse voi säädellä omia tunteitaan, kontrolloida käytöstään ja kuinka reagoida muiden ihmisten viesteihin ja mielialoihin. Näiden oppiminen vaatii läheistä vuorovaikutusta sensitiivisten ja emotionaalisesti tärkeiden hoitajien eli vanhempien kanssa. Samalla lapsi kehittää käsityksiä omasta minuudestaan, yksilöllisyydestään ja ainutkertaisuudestaan (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 21). Ensimmäiset ikävuodet ovat siten erittäin tärkeitä myöhempien sosiaalisten suhteiden kannalta, sillä tällöin niihin luodaan perusedellytykset (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 153). Näillä on kauaskantoiset vaikutukset ihmisen elämään, sillä varhaiset kokemukset vuorovaikutus- ja ihmissuhteista mahdollistavat kyvyn ylläpitää pitkäaikaisia, kiintymykseen ja luottamukseen perustuvia ihmissuhteita ja kestää näissä erilaisia vastoinkäymisiä (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 155, 156).

Keltikangas-Järvisen (2012, s. 26), Kronqvistin ja Pulkkisen (2007, s. 116) sekä Salmivallin (2005, s. 21) mukaan kiintymyssuhteella on yhteys lapsen sosiaaliseen kehitykseen. Suhde ensisijaiseen hoitajaan ja vanhempiin ylipäättään luo lujan perustan lapsen sosiaaliselle kehitykselle eli ymmärrykseen siitä, miten ihmiset suhtautuvat toisiinsa (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 39; Salmivalli, 2005, s. 21). Nurmen ja kollegoiden (2009, s. 29) mukaan lapsi oppii vuorovaikutuksessa vanhempiansa kanssa, miten vanhempien huomio herätetään ja miten heiltä saadaan lohtua ja turvaa. Vanhempien tapa reagoida lapsen viesteihin kertoo tälle, onko hän hoivan arvoinen, ovatko muut ihmiset luotettavia, onko vanhempien käyttäytyminen ennakoitavaa ja miten erilaisia tunteita tulisi ilmaista, että ne herättäisivät vastakaikua. Lisäksi vanhempien toiminnot vaikuttavat myös lapsen tapaan havainnoida, tulkita ympäristöä sekä käsitellä ajatuksia ja tunteita (Nurmi ym., 2009, s. 29). Lapsi kehittää itsensä ja vanhempiansa välisestä vuorovaikutuksesta sisäisen mallin, jonka pohjalta hän

omaksuu tavat toimia muiden ihmisten kanssa (Salmivalli, 2005, s. 21, 181). Omista kokemuksistaan johtaen lapsi ymmärtää, miten muita lähestytään, miten konfliktitilanteita selvitetään ja miten ylipäätään ollaan vuorovaikutussuhteessa muiden kanssa (Salmivalli, 2005, s. 181). Näin ollen vanhemmat ovat ensimmäisiä konkreettisia esimerkkejä siitä, miten ihmiset kommunikoivat toisilleen ja miten he kohtelevat toisiaan eli miten vuorovaikutussuhteissa toimitaan.

Kronqvistin ja Pulkkisen (2007, s. 116–117, 154), Nurmen ja kollegoiden (2009, s. 109) sekä Salmivallin (2005, s. 21) mukaan myös vertaissuhteilla katsotaan olevan merkittävä rooli kouluikäisen lapsen sosiaalisessa kehityksessä, sillä kouluiässä lapset viettävät enemmän aikaa ystävien seurassa ja täten myös sosiaaliset suhteet laajenevat. Vertaisia ovat suunnilleen saman ikäiset ja samalla sosiaalisella, emotionaalaisella tai kognitiivisella kehitystasolla olevat lapset, joiden kanssa opitaan erilaisia tietoja, taitoja ja asenteita sekä koetaan asioita, joilla on pitkäkestoisia vaikutuksia tulevaisuuteen lapsen kokeman hyvinvoinnin ja sopeutumisen kannalta (Salmivalli, 2005, s. 15). Kouluiässä lapset alkavat vähitellen irrottautumaan vanhempiensa täysihoidosta, sillä he eivät ole yhtä riippuvaisia vanhempiensa läsnäolosta kuin pienet vauvat. Salmivallin (2005, s. 15) mukaan vanhempien ja lapsen välinen suhde on hyvin vertikaalinen eli vanhemmat ovat erittäin tärkeitä elämän alussa, kun taas lapsen toverisuhteet ovat enemmänkin horisontaalisia eli vertaisista tulee yhä tärkeämpiä lapselle. Tällöin lapsi joutuu ymmärtämään, ettei vuorovaikutuskumppani olekaan viisaampi ja kokeneempi, yhtä huolehtiva, vastuuta ottava ja ehdottomasti hyväksyvä, vaan tasavertainen kumppani, jonka kiintymys tulee ansaita (Salmivalli, 2005, s. 15–16). Toisin sanoen lapsen tulee hakea ja ansaita muiden lasten hyväksyntää jatkuvasti (Salmivalli, 2005, s. 181). Tässä vaiheessa lapsen sisäiset mallit ja kokemusmaailma voivat muovautua uudelleen, sillä lapsen tulee sopeutua uuteen tilanteeseen ja ymmärtää uudet tavat toimia muiden ihmisten kanssa.

Kronqvistin ja Pulkkisen (2007, s. 117) sekä Salmivallin (2005, s. 21) mukaan vertaissuhteet vaikuttavat sosiaaliseen kehitykseen vanhempien rinnalla tai jopa vahvemmin kuin vanhemmat. Ne vaikuttavat sosiaaliseen kehitykseen kuitenkin eri tavoin (Kronqvist & Pulkkinen, 117; Salmivalli, 2005, s. 21). Nurmen ja kollegoiden (2009, s. 109) mukaan tovereiden keskuudessa opitaan erilaisia toiminnallisia taitoja, jotka liittyvät lapsen itsenäisyyteen, fyysisiin suorituksiin, kielelliseen kehitykseen ja muihin tietoihin. Lisäksi toverisuhteissa opitaan erilaisia sosiaalisia taitoja eli vuorovaikutustaitoja, havaintojen tekoa sosiaalisista tilanteista ja toisten tunteista sekä käsityksiä omasta itsestä. Tärkeää on myös oppia moraalisen käyttäytymisen pelisääntöjä, kuten jakamista ja vuorottelua. Tällainen

vuorovaikutus on parhaimmillaan herkistänyt toisten näkökulman ymmärtämiselle ja on lisäksi tukenut oikeudenmukaisuuden kehittymistä (Nurmi ym., 2009, s. 109). Pulkkinen (2002, s. 113) mukaan sosiaalisen kehityksen kannalta on olennaista kyky nähdä asioita toisen ihmisen kannalta. Parhaimmillaan lapsi hallitsee ja ymmärtää omien tunteidensa lisäksi muiden tunteita ja kykenee sovittamaan omia tarpeitaan muiden ihmisten tarpeisiin (Pulkkinen, 2002, s. 113). Lapsi ei kuitenkaan opi ottamaan huomioon toisen ihmisen näkökulmia, elleivät vanhemmat tarjoa näitä kokemuksia lapselle, sillä huomioonottamisen taidot eivät kehity itsestään (Rusanen, 2011, s. 275–276).

Nurmen ja kollegoiden (2009, s. 117) mukaan vertaiset vaikuttavat siten enemmänkin jokapäiväiseen toimintaan ja käyttäytymiseen, kun taas vanhemmat vaikuttavat enemmänkin lapsen arvoperustaan. Lapsi sosiaalistuu tiettyyn kulttuuriympäristöön, jossa hän kasvaa sellaisten arvojen ja toimintatapojen mukaisesti, jotka ovat kyseisessä kulttuurissa tärkeitä ja jossa lapsella on valmiuksia havaita tarkasti ympäristöään (Kronqvist & Pulkkinen, 2007, s. 116). Positiivisen kehityksen kannalta on olennaista, että lapsi kasvaisi sellaisessa ympäristössä, jossa hänet huomataan, saavutukset tunnustetaan ja jossa hänen panoksensa on jollakin tavalla tärkeä (Pulkkinen, 2002, s. 112). Lapsen ja vanhempien välisten kiintymyssuhteiden ominaisuudet muodostavat tietyn perustan sille, mitä eri ihmissuhteissa, perheessä, suvussa tai yhteisössä koetaan hyväksi, oikeaksi ja normaaliksi (Tamminen, 2001, s. 236). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsen kulttuuriympäristöllä ja kodilla on pitkäkestoisemmat vaikutukset lapsen elämään, sillä ne muovautuvat lapsen mieleen hyvin varhain, kun taas toverit ovat läsnä myöhemmin elämässä ja saattavat vaihtua useasti (Nurmi ym., 2009, s. 117; Pulkkinen, 2002, s. 232–233). Tästä syystä voisi olettaa, että lapsi oppii oman perheensä ja kulttuurinsa sisäisiä arvoja esimerkiksi muiden ihmisten kohtelemisesta. Esimerkiksi perheen rasistiset ajatukset saattavat iskostua lapsen mieleen sellaisenaan, joten lapsi saattaa melko varmasti kohdella syntyperältään erimaalaisia ihmisiä yhtä rasistisesti kuin perheensäkin. Näin ollen lapsi on oppinut ikävän kohtelun joko vanhempien puheesta tai jopa suoranaisesta toiminnasta ulkomaalaisia ihmisiä kohtaan.

Vanhemmat ja vertaiset osallistuvat siis lapsen sosialisatioprosessiin vastavuoroisina, ei siis erillisinä vaikuttajina (Salmivalli, 2005, s. 21). Tutkijat ovat sitä mieltä, että tovereiden merkitys lapsen kaikinpuolisen kehityksen kannalta on hyvin tärkeää ja lapset oppivatkin toisiltaan paljon sellaisia asioita, joita vanhemmat eivät pystyisi heille välittämään (Pulkkinen, 2002, s. 232). Kuitenkaan toverit eivät voi korvata vanhempia arvojen ja normien lähteinä (Pulkkinen, 2002, s. 234). On myös tärkeää huomata ja ymmärtää lapsen persoonallisuuden

merkitys ja ajattelutaidot sosiaalisessa kehityksessä, sillä niilläkin on yhteys lapsen sosiaaliseen kehitykseen (Kronqvist & Pulkkinen, 2007, s. 116, 117). Tästä voidaan päätellä, että vaikka lapsi omaksuisikin tietyt arvot ja sisäiset mallit vanhemmiltaan ja oppisi uusia taitoja vertaissuhteistaan, hän on silti omanlainen yksilö erilaisine persoonallisuuspiirteineen. Jotkut lapset ovat ujoja ja varautuneita, eivätkä lähde vuorovaikutukseen muiden kanssa samanlaisella panoksella kuin rohkeat ja ulospäinsuuntautuneet lapset. Silti sekä ujut että rohkeat voivat olla sosiaalisesti taitavia tai vastaavasti sosiaalisesti taitamattomia. Täten aina ei ole selvää, onko kyseessä enemmänkin temperamentti tai jokin muun persoonallisuuden piirre, joka joko työntää tai vetää lasta pois erilaisista sosiaalisista tilanteista.

3.2 Mitä ovat sosiaaliset taidot?

Sosiaaliin taitoihin kuuluvat olennaisesti vuorovaikutustaidot sekä valmius liittyä ryhmiin (Kronqvist & Pulkkinen, 2007, s. 116). Ne ovat kielellisiä ja ei-kielellisiä taitoja, jotka ovat käytössä päivittäin vuorovaikutuksessa muiden kanssa (Poijula, 2016, s. 165). Nurmen ja kollegoiden (2009, s. 54) mukaan lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät 3–6 ikävuoden välillä ja niillä tarkoitetaan niitä valmiuksia, joilla lapsi pystyy ratkaisemaan ongelmia ja olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa arkipäiväisissä tilanteissa, kuten leikeissä. Toisin sanoen, sosiaaliin taitoihin kuuluu kyky toimia rakentavasti, taito ratkaista sosiaalisia ongelmia yleisesti hyväksytyillä tavoilla ja kyky selvittää sosiaalisista tilanteista (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 15). Niitä tarkastellaan tavallisesti kognitiivisinä taitoina, kuten ongelmanratkaisun, tilanteista selviämisen ja vaihtoehtojen löytymisen näkökulmista, mutta niihin liittyvät myös eettinen ja moraalinen aspekti (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 23). Tähän liittyen kyseisissä taidoissa näkyy kyky arvostaa ja kunnioittaa muita, kyky ottaa huomioon muiden ihmisten oikeudet ja kyky käyttäytyä sovittujen sääntöjen mukaan (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 24). Lasten välillä on kuitenkin suuria eroja sosiaalisten taitojen kehittyneisyydessä (Poijula, 2016, s. 170). Sosiaalisten taitojen kehittyneisyyden eroihin liittyvät tietysti monet asiat, kuten persoonallisuus tai mahdolliset neurologiset ongelmat. Keskeistä sosiaalisten taitojen oppimisessa on kuitenkin kiintymyssuhde, joka vaikuttaa niin sanottujen sosiaalisten aivojen syntymiseen ja joka näin ollen sosiaalistaa lapsen (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 7). Vanhempien ja lapsen välisellä suhteella on siten keskeinen merkitys sosiaalisten taitojen oppimisessa.

Sosiaaliset taidot ovat pääosin opittuja eli ne eivät vaadi taustakseen mitään tiettyä temperamenttipiirrettä, vaan ne voidaan opettaa mille tahansa temperamenttipiirteen omaavalle lapselle, kuten ujolle tai vilkkaalle (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 13, 15, 18). Toisaalta sosiaaliset taidot kuvastavat myös ihmisen persoonallisuutta, joten ne eivät merkitse pelkästään sosiaalisista tilanteista selviytymistä (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 24). Sosiaaliset taidot ovat siten osittain synnynnäisiä (Poijula, 2016, s. 165). Perhe on tärkein sosiaalisten taitojen opettaja, sillä esimerkiksi se, miten äiti tai isä suhtautuu lapsen ajatuksiin ja tunteisiin, opettaa lapselle muun muassa empatiaa (Poijula, 2016, s. 165). Nurmen ja kollegoiden (2009, s. 54) mukaan sosiaalisten taitojen hallinta edellyttää empatiaa eli kykyä tehdä havaintoja toisten tunteista, ajatuksista ja aikomuksista ja lisäksi kykyä arvioida oman toiminnan seurauksia. Tärkeää on myös ymmärtää omia tunteita ja osata ilmaista niitä tilanteisiin sopivilla tavoilla (Nurmi ym., 2009, s. 54). Empaattisuuden katsotaan liittyvän siihen, ettei lapsi lähde mukaan kiusaamiseen, vaan vetäytyy syrjään (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 60). Myös sensitiivisyydellä on merkitystä sosiaalisissa taidoissa, sillä sensitiiviset lapset oppivat muita aikaisemmin tulkitsemaan muiden tunteita ja huomaamaan aikaisemmin, etteivät kaikki välttämättä tunne niin kuin väittävät (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 60). Esimerkiksi lapsi voi väittää, ettei hänellä ole mitään hätää, vaikka oikeasti hän olisi todella surullinen. Erityisesti kouluiässä sosiaalisilla taidoilla on merkittävä rooli lasten välisessä vuorovaikutuksessa, sillä siellä eteen tulee monenlaisia tilanteita, jotka vaativat hyviä sosiaalisia taitoja (Kronqvist & Pulkkinen, 2007, s. 155).

Vanhemmilla ja perheen sisäisillä vuorovaikutusmalleilla on merkittävä rooli sosiaalisten taitojen opettamisessa (Nurmi ym., 2009, s. 55), sillä sosiaaliset taidot opitaan kasvatuksen ja kokemusten kautta lapsen ja vanhempien välisessä varhaisessa vuorovaikutuksessa (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 18, 50, 70; Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 8). Sosiaalisten taitojen opettaminen lapselle ei rajoitu pelkästään varhaisiin vuosiin, vaan lapset omaksuvat ja oppivat vanhemmiltaan myöhemminkin (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 178). Lapset omaksuvat erilaisia aikuisten käyttäytymiseen ja asenteisiin liittyviä asioita (Bergin & Bergin, 2009, s. 142). Esimerkiksi toisten ihmisten kunnioittaminen tai vastaavasti juoruilu toisista ihmisistä ovat asioita, joita lapsi voi omaksua omaan toimintaansa. Tästä syystä pienilläkin asioilla on merkitystä lapsen sosiaalisten taitojen oppimisessa, joten aikuisen on syytä olla varuillaan. Poijulan (2016, s. 174) mukaan vanhempien huonot sosiaaliset taidot eivät anna hyvää mallia lapselle sosiaalisista taidoista, eivätkä tästä johtuen kehitä kyseisiä taitoja. Jos taas lapsi on saanut välittävän ja tukea antavan myönteisen mallin ihmissuhteista, hän siirtää

ne omiin myöhempisiin ystävyssuhteisiinsa. Vanhemman omat ystävyssuhteet voivat toimia tässä myös esimerkkinä lapselle (Poijula, 2016, s. 171, 173).

Nurmen ja kollegoiden (2009, s. 55) mukaan perheen sisäiset vuorovaikutusmallit välittyvät lapselle joko suorasti tai epäsuorasti. Suoria välitysmekanismia ovat sellaiset tilanteet, joissa vanhemmat pyrkivät edesauttamaan ja vahvistamaan lapsen sosiaalisia taitoja esimerkiksi järjestämällä erilaisia leikki-tilanteita muiden lasten kanssa. Kyseisissä tilanteissa vanhemmat voivat puuttua ristiriitatilanteisiin ja auttaa selviämään niistä ohjailematta kuitenkaan liikaa lasten toimintaa (Nurmi ym., 2009, s. 55). Näin lapsi pääsee sosiaaliseen tilanteeseen, jossa hän voi kehittää sosiaalisia taitojaan ja ratkaista ongelmatilanteita vanhempi tukenaan, jolloin lapselle kehittyy malleja vuorovaikutuksesta muiden kanssa. Toisten lasten kanssa vietetty aika antaa mahdollisuuden oppia ja kehittää vuorovaikutustaitoja, mutta toisaalta ne vaativat kuitenkin myös sosiaalisia taitoja (Poijula, 2016, s. 166). Epäsuoria tilanteita ovat perheen ilmapiiri sekä vanhempien keskinäiset että lasten ja vanhempien väliset vuorovaikutussuhteet (Nurmi ym., 2009, s. 55). Näihin voivat liittyä varhaisista kiintymyssuhteista johdetut vuorovaikutuksen sisäiset mallit, joiden avulla lapsi peilaa toimintaansa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi vanhempien suhtautuminen lapsen vihanpurkauksiin opettaa lapselle hyväksytyyn käyttäytymisen muodon, oli se sitten hyvä tai ei (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 178).

Sosiaalisesti taitavalle lapselle on ominaista prososiaalinen eli sosiaalista vuorovaikutusta edistävä käytös, johon kuuluu muun muassa ystävällisyys ja auttavaisuus (Kronqvist & Pulkkinen, 2007, s. 155). Tällainen käytös ennustaa parempaa selviytymistä myöhemmistä vaikeuksista elämässä (Kronqvist & Pulkkinen, 2007, s. 155). Sosiaaliin taitoihin kuuluvat lisäksi erilaiset toverisuhteisiin liittyvät taidot, itsesäätelykyky, annettuihin tehtäviin keskittyminen, tottelevaisuus ja assertiivisuus eli jämäkkyys sekä herkkyys toisen lapsen yhteistyöaloitteille (Kronqvist & Pulkkinen, 2007, s. 116; Salmivalli, 2005, s. 86). Koska sosiaalisesti taitavat lapset hallitsevat useita vuorovaikutukseen liittyviä myönteisiä taitoja, he ovat erityisen pidettyjä toveripiirissään (Nurmi ym., 2009, s. 54). Heidän on helppo solmia uusia ystävyssuhteita ja ylläpitää niitä kahdenkeskisessä kanssakäymisessä ja ryhmätilanteissa (Nurmi ym., 2009, s. 54). Keltikangas-Järvisen (2010, s. 22) mukaan sosiaalisesti taitavilla on hallussaan suuri määrä erilaisia toimintamalleja, joiden perusteella he osaavat toimia tilanteen kannalta parhaimmalla ja tehokkaimmalla tavalla. Esimerkiksi sosiaalisesti taitava on joskus sovittelija, joskus tarttuu tiukasti ongelmaan tai joskus yksinkertaisesti vetäytyy tilanteesta. Tärkeää on kuitenkin se, että valittu malli on juuri siihen

tilanteeseen sopiva ja tehokas (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 22). Sosiaalisesti taitava osaa myös asettaa tavoitteita omalle toiminnalleen (Salo, 2002, s. 71).

Lapsen sosiaalista kehitystä uhkaa sosiaalisten taitojen heikkous (Pulkkinen, 2002, s. 113), joka voi aiheuttaa erilaisia sosiaalisia, käyttäytymiseen ja tunne-elämään liittyviä ongelmia sekä heikentää koulusuoriutumista (Poijula, 2016, s. 165). Näitä voivat olla esimerkiksi hyljeksintä toveriryhmässä tai ongelmat opettajan kanssa (Pulkkinen, 2002, s. 113). Sosiaalisissa taidoissa on puutteita, jos lapsen on vaikeaa mennä tai osallistua ryhmään, säilyttää ystäviä, olla provosoitumatta ja selviytyä riidoista, kestää epäonnistumisia tai pettymyksiä, täyttää vanhempien, kavereiden ja opettajan odotuksia tai ylipäättään ottaa huomioon toisten tunteita (Poijula, 2016, s. 166). Toisaalta sosiaalisten taitojen puutteeksi tulkittu käytös voi olla merkki matalasta sosiaalisuudesta, joka on temperamenttipiirre ja tarkoittaa halua olla muiden ihmisten kanssa, kun taas sosiaaliset taidot tarkoittavat kykyä olla muiden kanssa (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 13, 53). Ne ovat siten kaksi eri asiaa, sillä vaikka lapsi olisi kykeneväinen tulemaan toimeen muiden kanssa, hän ei välttämättä kaipaa muiden seuraa, vaan nauttii omasta olostaan. Lapsi tarvitsee mahdollisuuden myös yksinolon (Pulkkinen, 2002, s. 113). Pahimmillaan sosiaalisten taitojen puutteet johtavat syrjäytymiseen ryhmästä (Kronqvist & Pulkkinen, 2007, s. 155). Yleisesti ottaen sosiaalisten taitojen puute herättää enemmän huomiota kuin sosiaalisesti taitava käyttäytyminen (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 22).

Aggressiivisuus on yksi esimerkki sosiaalisten taitojen heikkoudesta tai puutteellisuudesta (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 65). Yleensä aggressiivinen käytös ilmenee esimerkiksi uhkailuna, toisten pelotteluna, koulukiusaamisena tai tappeluiden aloittamisena (Huttunen, 2016). Aggressiiviset lapset käyttävät paljon vähemmän aikaa muiden ihmisten toiminnan tarkkailuun ja lisäksi tekevät puutteellisia ja yksipuolisia havaintoja (Salo, 2002, s. 71). Kronqvistin ja Pulkkinen (2007, s. 155) mukaan pojilla aggressiivinen käytös on enemmänkin fyysistä, kun taas tytöillä se on relatonaalista eli vertaissuhteisiin liittyvää. Pienten tyttöjen aggressiivisuus on suoraa, kuten leikkiin ottamattomuutta, kun taas kouluiässä se on epäsuoraa aggressiota, kuten juorujen levittämistä ja ryhmästä poissulkemista. Nämä johtavat ongelmiin vertaissuhteissa, sillä aggressiivinen käytös ilman empatiaa ja prososiaalista käytöstä aiheuttaa erilaisia käyttäytymisen ja sopeutumisen ongelmia (Kronqvist & Pulkkinen, 2007, s. 155). Aggressiivista käytöstä ennustaa vanhempien kovakourainen kurinpito ja erilaiset stressaavat tapahtumat (Sinkkonen, 2001, s. 160). Hyvä toimintakyky

kodin ulkopuolella ja menestyminen koulussa voivat kuitenkin rauhoittaa aggressiivisia lapsia jossakin kehitysvaiheessa (Sinkkonen, 2001, s. 164).

3.3 Kiintymyssuhdemallit ja sosiaaliset taidot

Varhaisella kiintymyssuhteella on merkittäviä vaikutuksia myöhempään elämään. Poijulan (2016, s. 86) mukaan kiintymyssuhde sisältää kolme elementtiä, jotka ovat myöhemmän psyykkisen terveyden kannalta tärkeitä. Ensinnäkin se edistää läheisten ihmissuhteiden arvostamista ja halua solmia läheisiä ihmissuhteita pelkäämättä hylätyksi tulemista. Toiseksi siihen liittyy kyky säädellä erilaisia voimakkaita tunteita joutumatta kuitenkaan niiden musertamaksi. Kolmanneksi siihen liittyy kyky nähdä muut ihmiset olentoina, joilla on omia tunteita ja tarkoitusperiä ja jotka pitää ottaa huomioon (Poijula, 2016, s. 86). Edellä mainitut asiat liittyvät vahvasti myös sosiaalisiin taitoihin, joten kiintymyssuhteella ja sosiaalisilla taidoilla on yhteyksiä toisiinsa. Esimerkiksi Simpson ja kumppanit (2007) sekä monet muut tutkijat ovat todenneet, että kiintymyssuhteen ja sosiaalisen kompetenssin välillä on selvä yhteys (Cooley, Van Buren & Cole, 2010, s. 52; Groh ym., 2014, s. 118). Sosiaalisella kompetenssilla tarkoitetaan kykyä olla muiden ihmisten kanssa eli kykyä analysoida sosiaalisia tilanteita ja ymmärtää, miten niihin on tultu, ymmärtää muiden ihmisten mielialoja, ratkaista ongelmia sekä neuvotella, sovitella ja tehdä kompromisseja (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 49–50). Varhaislapsuuden kiintymyssuhdekehitys on yhteydessä sosiaalisuuden lisäksi tunteiden ja ajattelun kehitykseen (Poijula, 2016, s. 90). Hyvä varhainen kiintymyssuoja edistää lapsen kykyä läheiseen inhimilliseen vuorovaikutukseen ja toisaalta taas riittävään itsenäisyyteen (Salo, 2002, s. 72). Nämä vaikuttavat osaltaan siihen, että lapsi kykenee solmimaan uusia ystävyysuhteita esimerkiksi kouluiässä, sillä varhainen, turvallinen kiintymyssuhde vaikuttaa myöhempisiin ihmissuhteisiin (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 40; Salo, 2002, s. 72; Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 11).

3.3.1 Turvallinen kiintymyssuhde ja sosiaaliset taidot

Turvallisesti kiintyneet lapset muodostavat uusia ystävyysuhteita helpommin kuin turvattomasti kiintyneet lapset (Nurmi ym., 2009, s. 55; Rusanen, 2011, s. 205). Tämä johtuu siitä, että heidän suhtautumisensa muihin on ystävällistä ja toisia auttavaa ja he ovat aidosti myötätuntoisia ja kiinnostuneita muista ihmisistä (Rusanen, 2011, s. 273). He toistavat ystävyysuhteissaan samoja lämpimiä ja läheisiä vuorovaikutuskokemuksia, joita he ovat

omaksuneet vanhemmiltaan (Rusanen, 2011, s. 278). Esimerkiksi jos vanhempi on ollut aidosti kiinnostunut lapsen ajatuksista ja tunteista ja osannut lohduttaa oikealla hetkellä, lapsi toistaa näitä omissa vertaissuhteissaan myöhemmin. Hän on siten omaksunut hyvät, toista kunnioittavat tavat. Raikes ja Thompson (2008, s. 337) osoittivat tutkimuksessaan, että jos lapsi on turvallisesti kiintynyt 3-vuotiaana, hänellä on paremmat sosiaaliset asenteet ja odotukset vertaisiltaan 4 vuotta myöhemmin. Näistä syistä turvallisesti kiintyneiden lasten sosiaaliset taidot ovat sellaisia, jotka auttavat läheisten, vastavuoroisten ystävyysuhteiden muodostamista (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 40; Nurmi ym., 2009, s. 55).

Kouluympäristössä turvallisesti kiintyneet ovat luottavaisia, vastuuntuntoisia ja uteliaan kiinnostuneita uusista asioista ja he suhtautuvat myönteisesti niin opettajiin kuin luokkatovereihin (Yli-Luoma, 2003, s. 17). He osoittavat vähemmän aggressiota, turhautumista ja luovuttamista sosiaalisissa tilanteissa (Rusanen, 2011, s. 274), mikä lisää moitteetonta vuorovaikutusta niin opettajan kuin luokkatoverien kanssa. Lisäksi he keskittyvät ja oppivat paremmin sekä auttavat muita (Rusanen, 2011, s. 270) ja ratkaisevat erilaisia ongelmia rakentavasti (Nurmi ym., 2009, s. 55). Salon (2016, s. 71) mukaan hyvien sosiaalisten taitojensa ansiosta he kykenevät ajattelemaan, miltä toisesta osapuolesta tuntuu esimerkiksi ristiriitatilanteissa. Käytännössä he kykenevät havainnoimaan muita ihmisiä ja vuorovaikutustilanteita sekä tekemään johtopäätöksiä niiden pohjalta ja toimimaan tilanteen edellyttämällä tavalla (Salo, 2016, s. 71). Koulussa tapahtuu yleensä melko paljon erilaisia kiusaamiseen tai muihin erimielisyyksiin liittyviä tilanteita. Tällaisissa tilanteissa hyvät sosiaaliset taidot omaava turvallisesti kiintynyt lapsi osaa sovitella ja ratkaista ongelmia kaikkien eduksi.

3.3.2 Turvaton ja jäsentymätön kiintymyssuhde ja sosiaaliset taidot

Turvaton kiintymyssuhde on yhteydessä läheisyyden välttelyyn, joten turvattomasti kiintyneelle lapselle on hankalaa ylläpitää pitkäaikaisia ystävyysuhteita, mikä taas lisää yksinäisyyden kokemuksia (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 40; Rusanen, 2011, s. 276). Syynä tähän on yksinkertaisesti se, ettei lapsi ole saanut tarpeeksi huomiota ja kiintymyskokemuksia omilta vanhemmiltaan, joten hän ei tiedä, miten läheisissä ihmissuhteissa tulisi normaalisti toimia. Huonon hoivasuhteen vanhempiin tiedetään ennustavan heikentynyttä kommunikointia ja lisääntyneitä konflikteja vanhempien kanssa (Rusanen, 2011, s. 276). Lapsi saattaa vaikuttaa muiden silmissä hyvin takertuvaiselta, yliriippuvailta tai liian

omistushaluiselta (Rusanen, 2011, s. 203). Hän yrittää kaikin keinoin muodostaa kestäviä suhteita tovereihin tai muihin aikuisiin, mikä saattaa juurikin vaikuttaa takertuvalta käytökseltä. Turvaton kiintymyssuhde aiheuttaa sen, että lapsi kohdistaa toiseen ihmiseen loputtomia odotuksia (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 40). Hän olettaa, että toverin tai opettajan huomio herätetään samoin kuin oman vanhemman kanssa eli käytännössä millä tahansa huomiota herättävällä käyttäytymisellä oli se sitten hyvää tai huonoa. Tästä syystä turvaton kiintymyssuhde ennustaa erilaisia käytösongelmia, impulssikontrollin ongelmia, huonoa itsetuntoa ja vaikeuksia kavereiden kanssa (Poijula, 2016, s. 86). Turvattomasti kiintyneen lapsen sosiaalisissa taidoissa on siten paljon puutteita. Sosiaalisten taitojen rajoittuneisuus on lopputulos varhaislapsuuden negatiivisista kiintymyskokemuksista (Cooley ym., 2010, s. 51).

Välttelevästi kiintynyt on kyvytön solmimaan läheisiä ihmissuhteita ja heittäytymään toisten varaan sekä vastaanottamaan apua, sillä he ovat oppineet selviytymään yksin (Rusanen, 2011, s. 279). He suhtautuvat epäillen tarjolla olevaan tukeen, koska eivät täysin luota tuen antajiin ja avun hakeminen opettajaltakin on vaikeaa (Rusanen, 2011, s. 281). Välttelevästi kiintynyt lapsi ei luota toisten ihmisten sanoihin eikä tekoihin, vaan pyrkii pikemminkin havainnoimaan tilanteen emotionaalista ilmapiiriä (Salo, 2002, s. 71). Hän tutkailee toisen ihmisen äänenpainoa ja mielialaa samalla kun toinen puhuu. Hän on oppinut varhaisista vuorovaikutussuhteistaan, ettei vanhempi oikeasti ole aidosti läsnä ja kiinnostunut lapsen tarpeista, vaikka yrittää esittää muuta. Tästä syystä välttelevästi kiintyneillä on heikommat taidot arvioida ystävyysuhteidensa todellista laatua, joten läheiset tukea-antavat suhteet voivat oikeasti olla hyvinkin pinnallisia ja etäisiä (Rusanen, 2011, s. 279). Välttelevästi kiintyneillä on kuitenkin hyvätkin puolensa. Heidän voimavarojaan ovat semanttinen muisti sekä kiinnostus ajattelua ja ongelmanratkaisua kohtaan (Poijula, 2016, s. 91). He voivat siten olla erittäin etevä esimerkiksi matematiikassa, joka on usein hyvin yksilökeskeistä ratkaisemista, elleivät oppitunnit ole hyvin toiminnallisia ja vuorovaikutteisia. Välttelevästi kiintyneiden riskejä ovat yksinjäätminen, vaikeudet integroida tunteita ja järkeilyä sekä vaikeus tunnistaa monimutkaisia tunteita (Poijula, 2016, s. 91). Nämä liittyvät vahvasti sosiaalisiin taitoihin esimerkiksi vertaissuhteissa, joten he eivät osaa ilmaista itseään parhaimmalla mahdollisella tavalla.

Rusasen (2011, s. 270–271) mukaan ristiriitaisesti kiintyneillä esiintyy vaikeuksia toimia uusissa tilanteissa ja selviytyä kognitiivisista eli älyllisistä haasteista, mikä tarkoittaa sitä, että he eivät ole yhtä aktiivisia uusissa tilanteissa, eivätkä kykene ratkaisemaan ongelmia yhtä

tehokkaasti kuin turvallisesti ja välttelevästi kiintyneet lapset. Heidät on arvioitu avuttomiksi, passiivisiksi ja helposti turhautuviksi koulumaailmassa. He kuitenkin luottavat tarjolla olevaan apuun ja pitävät sitä tärkeänä (Rusanen, 2011, s. 270-271, 281). Ristiriitaisesti kiintyneen voimavaroja ovat kehittynyt episodinen muisti ja intensiiviset ystävyysuhteet (Poijula, 2016, s. 91). Riskeinä ovat kuitenkin monimutkaisten syy-seuraussuhteiden päättelyn vaikeudet, ristiriidat ja riippuvuudet ystävyysuhteissa sekä toisten motiivien vinoutunut tulkinta (Poijula, 2016, s. 91–92). Ristiriitaisesti kiintyneiden sosiaaliset taidot ovat nimensä mukaisesti melko ristiriitaiset. Toisaalta he eivät ilmeisesti näe vaivaa asioiden eteen, vaan pikemminkin luottavat siihen, että heidän luokseen tullaan tarjoamaan apua ja huomiota. He ovat luultavasti se passiivisempi osapuoli niin vertaissuhteissa kuin oppimistilanteissakin. Tästä syystä he saattavat roikkua ystävyysuhteissa, vaikka heidän seuransa ei kiinnostaisi toisia. Yli-Luoman (2003, s. 17, 19) mukaan ristiriitaisesti kiintynyt lapsi on huolissaan sosiaalisista suhteistaan ja hän anoo rakkautta, mutta harvoin saa sitä osakseen niin kuin haluaisi. Tästä syystä hän käyttäytyy mahdollisimman huomiota herättävästi (Yli-Luoma, 2003, s. 17).

Jäsentymättömästi kiintyneillä ilmenee usein psyykkisiä häiriöitä ja sisäänpäin kääntyviä ongelmia, jotka ilmenevät ajankohtaisina käyttäytymisen ja kasvun ongelmina (Poijula, 2016, s. 86; Rusanen, 2011, s. 277; Tamminen, 2001, s. 245). Tutkijoiden mukaan niillä lapsilla, jotka on luokiteltu jäsentymättömästi kiintyneiksi, on suurempi riski erilaisille käyttäytymisen ongelmille, kuten aggressiivisuudelle ja vihamieliselle käytökselle luokkahuoneessa (Rusanen, 2011, s. 277; Stacks & Oshio, 2009, s. 146). Aggressiivinen käytös on merkki huonoista sosiaalisista taidoista. Erityisesti heikentynyt turvallisuuden tunne isään lisää aggressiivista käyttäytymistä (Booth-Laforce ym., 2006, s. 320; Rusanen, 2011, s. 74). Jäsentymättömästi kiintyneille ei ole syntynyt kunnan kiintymyssuhdetta, joten he eivät ole saaneet turvallista mallia kiintymys- ja vuorovaikutussuhteista. Tästä syystä heidän on todella vaikea solmia uusia ystävyysuhteita tai toimia yhteisön hyväksymillä tavoilla. He saattavat kehittää aivan omanlaisensa tavat toimia, esimerkiksi omaksumalla erittäin suojelevan tai rankaisevan roolin äitiään kohtaan, mikä johtuu suuresta äidin kaipuudesta (Rusanen, 2011, s. 277). Jäsentymätön kiintymyssuhde on yhteydessä häiriintyneeseen kommunikointiin vanhemman kanssa, jolloin vanhempi on usein pelon lähde (Stacks & Oshio, 2009, s. 146).

4 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkielmani tutkimuskysymyksiä ovat ”Mikä merkitys varhaisella kiintymyssuhteella on lapsen sosiaalisiin taitoihin vertaissuhteissa?” ja ”Miten sosiaaliset taidot ilmenevät turvallisesti ja turvattomasti kiintyneillä lapsilla?”. Pohdin ensin varhaisen kiintymyssuhteen merkitystä sosiaalisiin taitoihin, jonka jälkeen erittelen turvallisesti ja turvattomasti kiintyneiden lasten sosiaalisten taitojen ilmenemistä. Lopuksi pohdin tutkimusaiheen hyödyllisyyttä ja luotettavuutta. Kokonaisuudessaan voi sanoa, että kiintymyssuhteen turvallisuus liittyy yksilöllisiin eroihin siinä, miten lapset toimivat vertaissuhteissaan (Raikes & Thompson, 2008, s. 337). Empiiriset tutkimukset osoittavat, että yhteys kiintymyssuhteen turvallisuuteen ja vertaissuhteisiin on merkittävä, muttei kuitenkaan ylivoimaisen voimakas (Booth-Laforce ym., 2006, s. 310).

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan lapsen ensimmäistä ihmissuhdetta, joka muodostuu lapsen ja tämän ensisijaisen hoitajan, kuten äidin tai isän välille (Heikkilä, 2002, s. 506). Turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta on olennaista, että vanhempi vastaa sensitiivisesti lapsen hätään ja hoivan tarpeeseen (Rusanen, 2011, s. 14). Kiintymyssuhdetta käsittelevän kirjallisuuden perusteella voi päätellä, että sensitiivinen ja asianmukainen reagoiminen lapsen hätään edistää turvallisen kiintymyssuhteen muodostumista. Kiintymyssuhde onkin tapa varmistaa turvallisuus, mikä näkyy lapsen haluna ja kyynä tutkia ympäristöään sekä oman toiminnan organisoimisena pelottavissa tilanteissa ensisijaista hoitajaa kohtaan (Bergin & Bergin, 2009, s. 142; Sinkkonen & Kalland, 2001, s. 23–24). Lapsi muodostaa sisäisiä työmalleja, jotka kuvastavat hänen kokemuksiaan varhaisesta vuorovaikutuksesta eli lapsi muodostaa kehityksen kulussa kuvan itsestään, toisesta ja ympäröivästä maailmasta ja jotka myös ohjaavat yksilön käyttäytymistä, ajatuksia ja tunteita ihmissuhteisiin liittyen (Kouvo ym., 2013, s. 383–384; Silvén & Kouvo, 2010, s. 67). Sisäisten mallien voidaan siten ajatella selittävän hyvin paljon sitä, millaisiksi lapsen sosiaaliset taidot muodostuvat esimerkiksi vertaissuhteissa, sillä lapsi peilaa omia kokemuksiaan ja oppimiaan taitoja myöhemmissä ihmissuhteissa.

Tässä tutkimuksessa pyrittiin selvittämään kiintymyssuhteen, sosiaalisten taitojen ja vertaissuhteiden välistä yhteyttä. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen liittyen tämän kirjallisuuskatsauksen perusteella osoittautui, että kiinteiden ihmissuhteiden muodostuminen on sosiaalisten taitojen ydin, sillä ensin syntyy luottamus ihmisiin, jonka seurauksena taas

myöhempi kyky toimia yhdessä muiden kanssa (Keltikangas-Järvinen, 2012, s. 7, 43). Lapsen kokema perusturva vaikuttaa myöhempisiin sosiaalisiin taitoihin (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 158). Näin ollen lapsi tarvitsee perusturvakseen hyvän kiintymyssuhteen ensisijaiseen hoitajaansa, jotta lapsella on jokin käsitys ja pohja siitä, miten myöhemmät ihmissuhteet toimivat. Keltikangas-Järvinen (2012, s. 39) on todennut, että kiintymyssuhteen muodostaminen on siten tavallaan lapsen ensimmäinen sosiaalinen taito. Poijulan (2016, s. 167) mukaan luottamusta ja hyväksytyksi tulemisen kokemusta tarvitaan myös vertaissuhteissa, sillä onnistuneet kaverisuhteet vaativat vuorovaikutustaitoja. Salmivallin (2005, s. 86) mukaan keskeistä vertaissuhteiden sosiaalisille taidoille on käyttäytyminen, joka johtaa toverisuosioon tai myönteiseen lopputulokseen tietyissä sosiaalisissa tilanteissa, kuten leikeissä. Lapsille, joiden sosiaaliset taidot ovat heikot, on siten hankalaa päästä leikkiin ja kokea tullessa hyväksytyksi. Pulkkinen (2002, s. 131) on todennut, että vähäinen luottamus vanhempiin aiheuttaa hyljeksintää toverisuhteissa, vaikeuksia luoda suhteita opettajiin ja lisää koulutyön laiminlyöntiä.

Seuraavaksi käsittelen toisen tutkimuskysymykseni mukaisesti turvallisesti ja turvattomasti kiintyneiden lasten sosiaalisten taitojen ilmenemistä. Aikuisen sensitiivisyys lasta ja tämän tarpeita kohtaan määrittelevät paljon sitä, millaiseksi lapsen ensimmäinen kiintymyssuhde muodostuu (Punamäki, 2001, s. 181). Ne voivat siten muodostua joko turvallisiksi tai turvattomiksi. Turvallisesti kiintyneiden lasten tarpeisiin on vastattu, kun taas turvattomasti kiintynyt lapsi on jäänyt usein ilman positiivisia kokemuksia tarpeisiin vastaamisesta (Hautamäki, 2001, s. 36; Kouvo ym., 2013, s. 384; Rusanen, 2011, s. 15). Tästä syystä turvallisesti kiintyneillä lapsilla voidaan olettaa olevan paremmat sosiaaliset taidot, sillä he ovat oppineet positiivisia malleja vuorovaikutuksesta kiintymiskohteensa kanssa. Toisin sanoen turvallisesti kiintyneet tietävät, kuinka toimia myönteisellä tavalla vertaissuhteissa. Turvallisesti kiintyneet tuntevat olonsa mukavaksi toisten seurassa (Cooley ym., 2010, s. 50). He ovat ystävällisiä, avuliaita ja halukkaita ratkaisemaan ristiriitoja sekä toistavat ystävyysuhteissaan samoja lämpimiä ja läheisiä vuorovaikutuskokemuksia, joita ovat omaksuneet vanhemmiltaan (Rusanen, 2011, s. 273, 278). Heillä esiintyy vähemmän aggressiota (Rusanen, 2011, s. 63, 278), minkä voidaan ajatella kertovan hyvistä sosiaalisista taidoista. Lisäksi turvallisesti kiintyneet ovat hyvin empaattisia, mikä taas vähentää kiusaajaksi joutumista (Salo, 2016, s. 71).

Jos vanhemmat ovat olleet torjuvia ja saavuttamattomissa, lapsista tulee turvattomasti kiintyneitä ja he jakavat vähemmän tunteitaan ja tekevät harvemmin aloitteita (Cooley ym.,

2010, s. 51). Heille on luultavasti syntynyt käsitys, etteivät he ole arvokkaita ja huomionarvoisia. Tästä syystä he olettavat muiden kohtelevan heitä samoin, kuten ensisijainen kiintymyksen kohde on kohdellut. Turvattomasti kiintyneillä lapsilla esiintyy usein ongelmia vertaissuhteissa (Booth-Laforce ym., 2006, s. 310). Tämä johtuu siitä, että edellä mainittujen syiden lisäksi turvattomasti kiintyneet ovat usein hyvin takertuvaisia, käytösongelmaisia ja aggressiivisia (Poijula, 2016, s. 86; Rusanen, 2011, s. 2011). Useat tutkimukset ovat todistaneet, että esimerkiksi välttelevästi kiintyneillä ja aggressiivisella käyttäytymisellä vertaisten kanssa on yhteys, ja ristiriitaisesti kiintyneillä ja sosiaalisella kyvyttömyydellä, passiivisuudella, uhriutumisella ja alhaisella valta-asemalla on yhteyksiä vertaissuhteisiin (Booth-Laforce ym., 2006, s. 310). Ristiriitaisesti kiintyneet olettavat usein muiden hakeutuvan heidän seuraansa, joten he eivät itse tee mitään asioiden eteen (Yli-Luoma, 2003, s. 17, 19). Välttelevästi kiintyneiden taas on vaikeaa luottaa toisiin ihmisiin tai olla läheisiä muiden kanssa (Cooley ym., 2010, s. 50), koska he ovat oppineet selviytymään yksin ilman muiden apua. Lisäksi heillä on vaikeuksia ilmaista itseään, ja ristiriitaisesti kiintyneillä on erilaisia asioiden sisäistämisongelmia (Booth-Laforce ym., 2006, s. 310).

Tämän tutkimuksen aineisto koostuu kirjallisuuskatsauksen pohjalta pääosin kotimaisista kiintymyssuhteesta ja sosiaalisia taitoja käsittelevistä kirjoista, mikä voi osaltaan tehdä tuloksista hieman suppeampia. Johtopäätösten luotettavuutta lisää kuitenkin se, että tutkimuksen aineistona on käytetty kansainvälisesti julkaistuja alan tutkimuksia. Kuitenkaan kiintymyssuhteen ja sosiaalisten taitojen tarkalleen rajatusta yhteydestä vertaissuhteisiin ei tämän kandidaatintutkielman kirjallisuuskatsauksen valossa näyttäisi olevan kirjoitettu kovinkaan runsaasti. Booth-Laforce (2006, s. 310) kollegoineen selittääkin, että keskilapsuuden turvallisuuden tunteen ja vertaissuhteiden yhteyden merkitys on ongelma kirjallisuudessa, koska siinä keskitytään enemmän varhaislapsuuteen tai aikuisuuteen kuin keskilapsuuteen, vaikka kiintymyssuhdeteoria kuuluu koko elinikään. Lisäksi keskilapsuuteen keskittyminen on suhteellisen tuore ilmiö (Booth-Laforce ym., 2006, s. 310). Tämän tutkimuksen tulokset perustuvat kiintymyssuhteen ja sosiaalisten taitojen osalta suppeaan empiiristen tutkimusten valikoimaan, mikä voi heikentää tulosten luotettavuutta ja yleistettävyyttä. Kotimaisessa kirjallisuudessa kiintymyssuhteella esitetään kuitenkin olevan vahva yhteys sosiaalisten taitojen kehittymiselle. Näin ollen näyttäisi siltä, että Suomessa on tässä kohdin tutkimuksellinen aukko, joka tulisi täyttää empiirisellä tutkimuksella.

Tämä tutkimus osoittautui hyödylliseksi, koska aihe antoi tärkeää tietoa siitä, mikä merkitys kiintymyssuhteella on sosiaalisten taitojen kannalta. Jokainen lapsi elää jonkinlaisessa

perheessä, jossa on tietyt tavat toimia ja kohdella toisia. Valitettavasti kaikki lapset eivät saa kuitenkaan kiintymyssuhteissaan parhaita mahdollisia kokemuksia välittämisestä ja vuorovaikutuksesta. Tästä syystä jokaisen kasvattajan tulisi kiinnittää erityistä huomiota omaan tapansa toimia eri-ikäisten lasten kanssa, jotta lapset saisivat hyvät taidot tulevaisuutta ajatellen. Toisaalta lasten sosiaalisia taitoja tulisi myös yrittää tukea kodin lisäksi koulussakin. Tämä tutkimus osoittaa, että kiintymyssuhde voi selittää lasten käyttäytymisestä ja sosiaalisten taitojen ilmenemisestä, joita kasvattaja ei välttämättä osaa yhdistää kiintymyssuhteeseen liittyväksi. Erityisesti koulukontekstissa kiintymyssuhteiden tunteminen auttaa ymmärtämään kehityksen monimuotoisuutta, lasten lahjakkuuseroja ja erilaisia kiinnostuksen kohteita (Punamäki, 2001, s. 180). Lisäksi oppilaiden ja muiden lasten kiintymyssuhteiden ymmärtäminen tehostaa kasvattajien toimintaa omassa työssään (Bergin & Bergin, 2009, s. 141).

Lähteet

- Bergin, C. & Bergin, D. (2009). Attachment in the classroom. *Educational Psychology Review*, 29, 141–170. Haettu 8.1.2018 osoitteesta <http://web.a.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=7&sid=41a6c636-b077-40f9-b4f2-b9a8640982d0%40sessionmgr4009>.
- Booth-Laforce, C., Oh, W., Kim, A. H., Rubin, K. H., Rose-Krasnor, L. & Burgess, K. (2006). Attachment, self-worth, and peer-group functioning in middle childhood. *Attachment & Human Development*, 8 (4), 309–325. Haettu 6.2.2018 osoitteesta <http://web.b.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=b4424c55-800e-4bef-9280-2a30973d2f09%40pdc-v-sessmgr01>.
- Cooley, E. L., Van Buren, A., & Cole, S. P. (2010). Attachment Styles, Social Skills, and Depression in College Women. *Journal of College Counseling*, 13, 50–62. Haettu 6.2.2018 osoitteesta <http://web.a.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=a531bb17-8476-4d86-a5fd-4208aabcc149%40sessionmgr4010>.
- Groh, A. M., Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., Van IJzendoorn, M. H., Steele, R. D. & Roisman, G. I. (2014). The significance of attachment security for children's social competence with peers: a meta-analytic study. *Attachment & Human Development*, 16(2), 103–136. Haettu 6.2.2018 osoitteesta <http://web.b.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=bb6c5764-03b6-4f0a-b19b-1a863129f546%40sessionmgr101>.
- Hautamäki, A. (2001). Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 13–66). Helsinki: WSOY.
- Heikkilä, I. (2002). Kiintymyssuhde ja pelot. Haettu 1.11.2017 osoitteesta <http://elektra.helsinki.fi.pc124152.oulu.fi:8080/se/k/0022-927-x/33/5/kiintymy.pdf>.
- Huttunen, M. (2016). Lasten ja nuorten käytöshäiriö. Haettu 27.1.2018 osoitteesta http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00382.

- Kalland, M. (2001). Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 198–233). Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2012). *Pienen lapsen sosiaalisuus*. Helsinki: WSOY.
- Korkalainen, P. (2015). Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. Haettu 1.11.2017 osoitteesta <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/kiintymyssuhde#vaikutus>.
- Kouvo, A., Korja, R. & Ahlqvist-Björkroth, S. (2013). Vanhemman kiintymyssuhderepresentaatiot ja vanhempi-lapsisuhde. *Psykologia*, 48 (5–6), 383–401. Haettu 1.11.2017 osoitteesta <http://elektra.helsinki.fi.pc124152.oulu.fi:8080/se/p/0355-1067/48/5-6/vanhkouv.pdf>.
- Kronqvist, E-L. & Pulkkinen, M-L. (2007). *Kehityspsykologia: matkalla muutokseen*. Helsinki: WSOY.
- Mäntymaa, M., Luoma, I., Puura, K. & Tamminen, T. (2003). Tunteet, varhainen vuorovaikutus ja aivojen toiminnallinen kehitys. *Duodecim*, 119, 459–465. Haettu 3.11.2017 osoitteesta <http://www.duodecimlehti.fi/api/pdf/duo93467>.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2009). *Ihmisen psykologinen kehitys*. Helsinki: WSOY.
- Poijula, S. (2016). *Lapsi ja kriisi: selviytymisen tukena*. Helsinki: Kirjapaja.
- Pulkkinen, L. (2002). *Mukavaa yhdessä: sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Punamäki, R-L. (2001). Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 174–197). Helsinki: WSOY.
- Raikes, H. A. & Thompson, R. A. (2008). Attachment security and parenting quality predict children's problem-solving, attributions, and loneliness with peers. *Attachment & Human Development*, 10(3), 319–344. Haettu 6.2.2018 osoitteesta <http://web.b.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=566723de-4a1e-4ece-aabc-3665c33dfb64%40sessionmgr103>.
- Rusanen, E. (2011). *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Helsinki: Finn Lectura.
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteen sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf.

- Salmivalli, C. (2005). *Kaverien kanssa: vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Salo, S. (2002). Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.) *Pesästä lentoon: kirja lapsen kehityksestä kasvattajille* (s. 44–77). Helsinki: WSOY.
- Schmitt, F. (2002). Riittävän hyvä vanhemmuus. Teoksessa J. Sinkkonen (toim.) *Pesästä lentoon: kirja lapsen kehityksestä kasvattajille* (s. 298–326). Helsinki: WSOY.
- Silvén, M. & Kouvo, A. (2010). Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykinen hyvinvointi. Teoksessa M. Silvén (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet: polku lapsen suotuisaan kehitykseen* (s. 65–89). Helsinki: Minerva.
- Sinkkonen, J. (2001). Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 146–172). Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. (2001). Johdanto: Ihminen tarvitsee toisten läheisyyttä. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 7–11). Helsinki: WSOY.
- Stacks, A. M. & Oshio, T. (2009). Disorganized attachment and social skills as indicators of Head Start children's school readiness skills. *Attachment & Human Development, 11(2)*, 143–164. Haettu 6.2.2018 osoitteesta <http://web.b.ebscohost.com.pc124152.oulu.fi:8080/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=ae4bb0f5-4aa1-415f-87c2-b3eda2dc02fd%40pdc-v-sessmgr01>.
- Tamminen, T. (2001). Poikkeavat kiintymyssuhteet. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen* (s. 234–249). Helsinki: WSOY.
- Yli-Luoma, P. Y. J. (2003). *Hyvä opettaja*. Sipoo: IMDL.